

77.

HÍRLEVÉL

2016. február

Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság Közhasznú Egyesület Internetes Újságja

A Lodé-rendszerig vezető út

Történelmi előzmények és az ipse dixit uralma

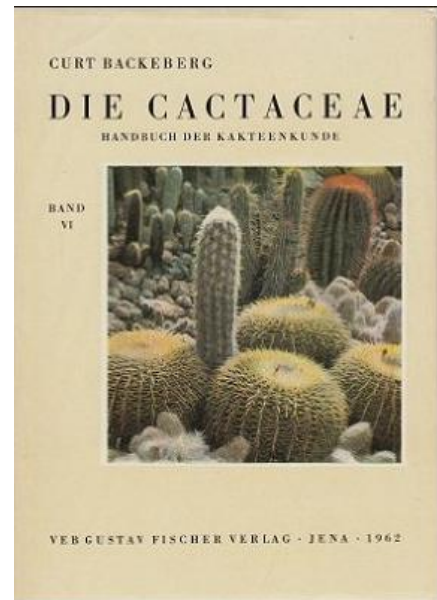
Írta: Fábian László

2. RÉSZ: MEGJELENTEK A TERMÉSZETES RENDSZEREK?

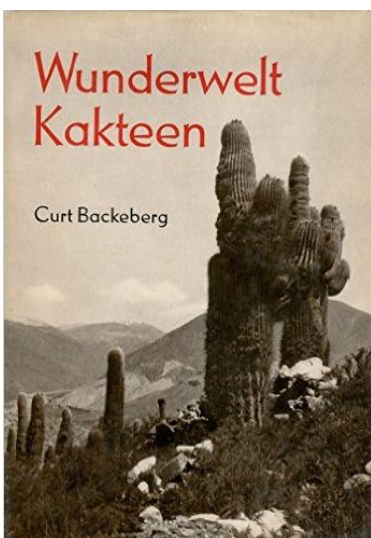
A háború előtti években az angolok vették át a kezdeményezést, nemcsak a kaktuszok családját természetették és osztályozták, hanem egyéb pozsgásakat is. Ez a hagyomány az angol gyűjtőkre ma is érvényes. A legtöbb botanikusuk az egyéb családokkal foglalkozott leginkább, ezeknél is elvégezték a megfelelő revíziókat. Mivel az egyéb szukkulensek több tucat családban foglalnak helyet és én a kaktuszfélékről értekezem, ezt a részt nem taglalom, mert néhány oldal már nem lenne elegendő az összes család történetének megírásához. Bevallom, bár egy kissé itt is otthon vagyok, erre a feladatra már nem mernék vállalkozni. A háborús időben Európában újra elcsitult a kaktuszok iránti érdeklődés, Amerikában is csak néhány ember foglalkozott velük, sok botanikust bevonultattak az amerikai seregbe. A folyóiratok többsége sem jelent meg egészen a világvész befejeztéig. Az európai kaktuszozás újabb fellángolását két német embernek köszönhetjük, az egyik Friedrich Ritter, a másik Curt Backeberg volt. A két kaktológus a kezdetektől fogva versengett egymással, ami sokban befolyásolta mindkét ember nézetét a kaktuszok rendszerére. Ha Ritter közzé tett egy új leírást, Backeberg azonnal átértékelte a fajt, és egy másik nemzetségbe tette át. Magáról Ritterről nagyon keveset tudunk. Született 1898-ban, az iskoláit a húszas években végezte el, mint geológus, később megszerezte a botanikai képzettséget is. Nem sokkal tanulmányai befejeztével kiutazott Mexikóba, innen azonnal kaktuszokat kezdett küldeni hűgának, Hildegarda Winter asszonynak, aki egy kertészeti céget vezetett. Innen kerültek ki a nagyvilágba Ritter gyűjtései, mint magvak vagy élő növények. Dél-Amerikába utazott 1930-ban, ahol főleg Peruban, Bolíviában és Argentínában gyűjtött, és megszámlálhatatlan mennyiségű új fajt fedezett fel. Tevékenységét 1972-1979. évek között Paraguayban végezte. Ezt követően hazatért Németországba, ahol megírta négy kötetes könyvét: *Diagnosen von neuen Kakteen* címen és kiadta saját költségen. Ezt követően visszavonult és már a kaktuszokkal sem akart foglalkozni, meghalt 1989-ben. Könyveiben gyakran foglalkozik az egyes nemzetségek és fajok hová tartozásáról, de nem készít az egész családra kiterjedő rendszerezést. Pedig ezt ő is megtehetné volna, mivel csaknem 60 évet töltött el a különféle lelőhelyeken. Az egyik könyvében kiértékelte azokat a távolságokat és magasságokat, melyeket, legtöbbször gyalogszerrel tett meg. A Föld-Hold távolságot néhányszor bejárta volna!

Curt Backeberg Lünenburgban született és tanult, itt szerezte meg az üzletkötői jogosítványát. Az első világháború alatt az ukrajnai fronton szolgált, később Verdunnél, majd kelet Poroszországban. A háborút követő évben elvette feleségül a szintén lünenburgi Emma Marks hölgyet. Eleinte Hamburgban különféle kereskedelmi cégnél dolgozott, majd önállósította magát. 1927-ben a hamburgi kikötőben összefutott A. V. Frič-csel, aki teljesen lenyűgözte történetével, innen ered a kalandok iránti vágya és a kaktuszok szeretete. Az 1928-1938-as évek során hét utat bonyolított le a két Amerika és Európa között. Egy időben saját költségen utazott, hogy a megrendeléseket egyenesen az érdeklődőknek tudja kézbesíteni. Később főleg a Haage cégnek

gyűjtött, amely ezentúl finanszírozta a költségeit is. Ezekről az útjairól népszerű könyveket jelentetett meg. Backeberg útjai során keskeny filmeket is készített, ezekből dokumentációs sorozatot szerkesztett. A második világháború alatt nem járt Amerikában, mert mint hadi tudósító filmeket készített a frontról és az elfoglalt területekről. A Sukkulentengartens Les Cèdres botanikus kertben dolgozott 1951-től 1955-ig Saint-Jean-Cap-Ferratban. Itt nyílt lehetősége teljes mértékben a kaktuszokkal foglalkoznia, az itt megszerzett tapasztalatok alapján írta meg a hatrészes *Die Cactaceae* művét. A másik kiterjedtebb műve a *Kakteenlexikon*, amely 1966-ban jelent meg, ez csak a hatkötetes mű kivonatának tekinthető. Halálát követően ezt a könyvet Haage többször kiegészítette, így összesen hat kiadást ért meg. Meghalt 1966-ban, szívelégtelenségben, halála után a hagyatékában rengeteg elbeszélést, néhány regényt, rádiójátékot és verseket találtak, túlnyomó részükben

kiadatlanul. Ma a kaktuszos hagyatékai a zürichi Sukkulenten-Sammlung intézett gyámsága alatt található. A hatrészes kiadvány terjedelme 4.041 oldal, amelyben 3.550 kép és 35 táblázat van, a fényképek többsége fekete-fehér, de 618 színes is jelen van. A könyvet 1984-ben újra nyomtatták, a második kiadást a Gustav Fischer Verlag Stuttgart-New York kiadó jóvoltából. A 2. kiadvány súlya 10,6 kg, az ára 450 €. Az eredeti mű értéke ma már ennek a többszöröse. Hol vannak azok a szép idők, amikor ez csak néhány száz koronába került! A nemzetségek számát 233-ra duzzasztotta, az általa elismert fajok száma 3.700 volt. Az Index részben több mint 20.000 szinonimát közöl. A kaktuszfélék családját Schumannhoz hasonlóan három alcsaládba osztotta. Az alcsaládokat tribuszokra és szubtribuszokra bontotta szét, figyelembe véve a nemzetségek egymáshoz viszonyuló morfológiai és elterjedési tényezőit. A nemzetségen belül is alkalmazta a különféle alaksoportokra való besorolást. Elismerte a faj, változat, alváltozat és a forma, alforma kategóriát, az alfaj megnevezést nem alkalmazta. A különféle elnevezési kategóriákat úgy határozta meg, miben térnek el egymástól és nem úgy, hogy mi köti őket össze. Ezt a stílusát sokan kritizálták, mert csak üzleti érdekeket láttak mögötte. Ennek

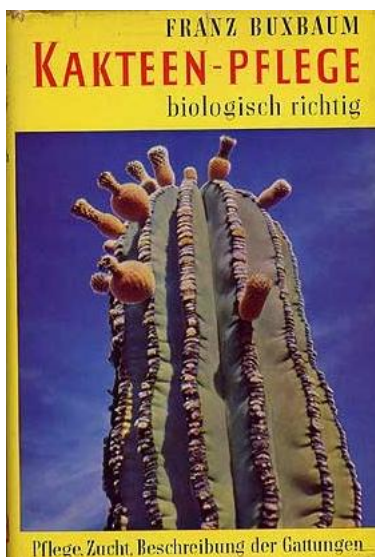
ellenére rendszere könnyen elsajátítható és alkalmazható minden gyűjteményben. Számomra éppen emiatt vált szimpatikussá ez a rendszer, mert az elhangzott név alapján azonnal képes vagyok a növényt besorolni. Ha valaki a mai kusza rendszerek használatában azt mondja nekem, hogy *Echinopsis*, nem értem meg azonnal, mert ma idesorolnak minden növényt, amely Dél-Amerika nyugati partvidékén tenyészik. Ha Backeberg értelmezésében mondja azt nekem valaki, *Echinopsis*, azonnal tudom, hogy hol élnek, hogyan néznek ki és hány fajuk van. A *Trichocereus*, a *Soehrensia* és a *Lobivia* nem *Echinopsis*! Az bizonyosan igaz, hogy sokkal több nevet és habitust kell megjegyezni, de jóval kisebb a lehetősége annak, hogy két fajt összekeverjünk, keresztezzünk csak azért, mert más szerzőnél a munkamenet ez: mindent összevonni, ha hasonlítanak egymásra, ha nem. Kevesebb név, kevesebb tanulás, de sokkal több lehetőség

a gének összekeveréséhez és a tudatlanság növeléséhez.

Volt még néhány útleírásos könyve, és a közismert *Wunderwelt Kakteen* kiadványa, amely szintén több kiadást élt meg. E könyv célja az volt, hogy a kaktuszokat minél szélesebb körben megismertesse. A legtöbb művében nagy hangsúlyt fektetett a növények otthonukban való, a bennszülöttek általi felhasználásának. Hunt professzor így jellemezte Backeberg munkásságát: „A nomenklatúrában csak káoszt hozott, amely feltehetőleg nagyon sok évszázadnak ad majd munkát az összefüggéseinek kibogozásához!” Ezt a kritikát olyan ember írta, aki később még

nagyobb káoszt fog létrehozni! Backeberg rendszerét könyveik megírásánál a magyar szerzők többsége is felhasználta. Megemlítem Szűcs Lajos, dr. Nemes Lajos, dr. Mészáros Zoltán nevét, de másokat is említhetnék. Mindegyikük magasztalja ezt a rendszert hibái ellenére is. Az biztos, hogy ilyen kiterjedt tanulmányt sem előtte, sem azóta, senkinek sem sikerült létrehoznia. Backeberg rengeteg fajt írt le, vagy sorolt más nemzetségekbe, illetve rendelt alá más taxonoknak, mint kisebb faji besorolást. Róla Helia Bravó Hollis elnevezte a *Backebergia* nemzetséget, azonban az újabb generációk összeolvasztó munkáinak eredményeként ma a *militaris* faj a *Pachycereus* nembe lett átsorolva.

A következő híres és németajkú kaktológus az osztrák Franz Buxbaum, Liebenauban született 1900-ban, ezért 1918-ban az első világháborúba még besorozták háború utolsó szakaszában. Hazatérve folytatta tanulmányait, filozófiát, természettudományt és kémiát tanult. A liliumfélék rendszerezéséből és összehasonlító anatómiájából 1922-ben doktorált, ezt követően a grazi botanikus kert alkalmazta. A bécsi egyetem botanikai intézetében dolgozott 1923-ban, majd innen két hónapra Tunéziába utazott, ahol különleges élőhelyeket tanulmányozott és új fajokat írt le. A nagy válság idején, 1926 és 1930 között munka nélkül maradt, ekkor tudományos cikkek írásából tartotta el magát. A kaktuszokkal a huszas évek elején kezdett foglalkozni, eleinte csak, mint ismertetőjük. A fürstenfeldi reálgimnáziumban 1930-ban kapott alkalmazást, kezdetben segédtanárként dolgozott. Ebben az évben nősült meg, és felesége nemcsak a magánéletben segítette, hanem munkatársává vált, ő készítette Buxbaum növényanatómiai rajzait. Buxbaum ugyanis munkája mellett folytatta a kutató munkát. Szoros kapcsolatba került Hans Krainz-cal a zürichi pozsgás gyűjtemény gondnokával és Curt Backebeggel, akivel hamarosan megszakította barátságát, mert mindkettejüknek eltérő véleménye volt a nemzetségek és fajok viszonyáról. Szakmai ellentétük személyes harccá alakult át. Mivel a második világháborúban a birodalmi hadseregben szolgált, ennek befejezésekor nem kapott munkát. 1949-ben rehabilitálták, ezután a judenburgi gimnáziumban tanított. Behatóan foglalkozott a magasabbrendű növények rendszerezésének módszertanával, és kaktuszmorfológiai kutatásait is fejlesztette. Az IOS 1950-ben való létrehozásában nagy szerepe volt. A Carlos Faust alapítvány 1951-ben meghívta tanácsadónak és kutatónak a blanesi (Gerona, Spanyolország) kaktuszgyűjteményébe és a monacói Jardin Exotique-ba. Abban az évben alapította meg a növénymorfológusok nemzetközi szervezetét. A grazi egyetem rendszeres botanikai tanszékének docensévé nevezték ki 1954-ben. A rendszertani-filogenetikai munkáit angolul, az USA-ban jelentette meg. Több amerikai egyetemen előadott, jó kapcsolatot épített ki néhány neves amerikai botanikussal. Arizonában és Dél-Kaliforniában a terepen tanulmányozhatta a kaktuszokat. Tanulmányútjain ökológiai tapasztalatokat szerzett, ezeket felhasználta a kaktuszok helyes tartásáról szóló munkáiban. Megromlott egészségi állapota azonban nem engedte a további terepmunkákat. A CSSA díszdoktorává választotta 1969-ben. Meghalt az ausztriai Fürstenfeldben 1979. február 7-én. Számos morfológiai és rendszertani dolgozata miatt a kaktusztudomány legjelentősebb, XX. századi kutatójaként tartják számon. Két legfontosabb kaktuszokkal foglalkozó műve a *Morfologie der Kakteen* (1960) és a *Kakteen-pflege*.

A Buxbaum-féle rendszer is Schumann rendszerén alapul. A családot három alcsaládra osztja fel, és a nemzetségeket fejlődéstörténetileg igyekszik besorolni, ehhez a magvak és a virágok morfológiáját veti be. Ezt a rendszerezési módot már Frič is alkalmazta saját rendszerében, Buxbaum ezeket a szaporodási egységeket figyelte meg, és alkotott belőlük úgynevezett fejlődési vonalat. Tribuszai és szubtribuszai sokban eltérnek Backebertől. A nemzetségek számát 160-ra redukálta. Annak ellenére, hogy a nemek számát lecsökkentette, sok új nemzetséget hozott létre, természetesen sajátos felfogása szerint. A faj fogalmát is átértékelte, és sok „jó” taxon a szinonimika tárházába került. Tisztán a magvakra és a virág szerkezetére alapozott rendszerének volt egy hátulütője. Nem vette figyelembe a konvergens fejlődés

lehetőségeit. Talán ezért került az *Astrophytum* nemzetség egy vonalba, a *Pampa* vonalban a *Notocactus* és a *Frailea* nemzetség mellé. Ebben az esetben a magvak mérete, hasonló alakja és színe miatt döntött így. Az *Astrophytum* nemzetség északon alakult ki, ezért a nemzetségek közti hatalmas távolság miatt a rokoni kapcsolat szóba sem jöhet. Az olyan tévedés is, mint a *Gymnocalycium*, *Neowerdermannia*, *Discocactus* és a *Melocactus* nemzetségek egyazon szubtribuszban való elhelyezése minden, de nem természetes. Az egész rendszer tévedésekre alapul, annak ellenére, hogy Buxbaum professzor növénymorfológus volt, a többi testi bélyeget nem helyezte egymás mellé, és nem ezek összehasonlításával végezte el a rendszerezését. Nem szeretném a jelen pillanatban tovább fejtegetni e rendszer hiányosságait, mert ez egy egész könyvet kitehetne, s nem is a mostani témám alapja. Mindent összevetve, a rendszer bizonyos körülmények között használható, bár nagyon kevés szerző alkalmazta, vagy alkalmazza.

Számomra a legtekintélytelenebb kaktológus dr. David Richard Hunt professzor, aki a kew-i botanikus kert dolgozója volt. Született Londonban 1938-ban, botanikát tanult. 1968 és 1982 között a Curtis's Botanical Magazine folyóirat szerkesztője. Az 1964-es és a 2005-ös évek alatt a szukkulenseket tanulmányozó nemzetközi szervezet (IOS) titkára és kiadója, de több más szervezet tagja és vezetőségi tagja is. Főbb specializációja: a kaktuszfélék családjá és a kommelínvirágúak (*Commelinaceae*) családjá. A kaktuszfélék családján belül a *Mammillaria* nemzetségre szakosodott, már itt megmutatkoztak radikális elgondolásai a nemzetségekre és fajaikra. Ismert művei:

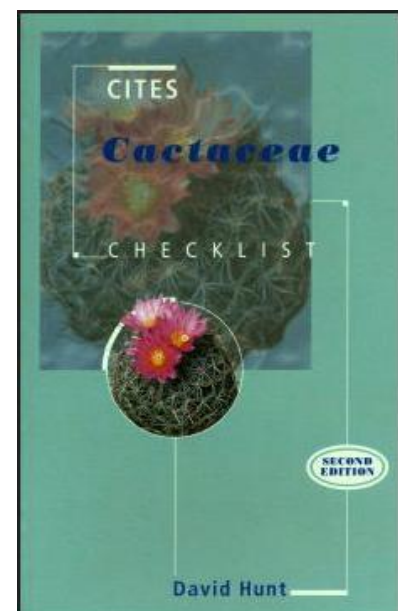
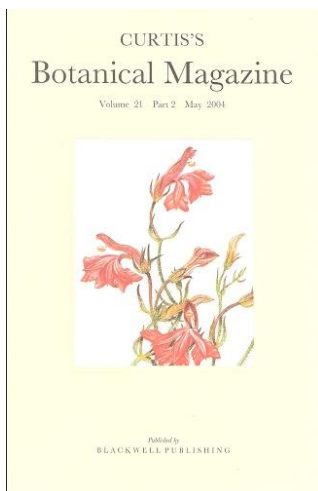
The Genera of Flowering Plants (1967) (A virágzó növények nemzetségei),

The Genera of Cactaceae (1979) (A kaktuszok nemzetségei),

The Families and Genera of Vascular Plants (1993) (Az edényes növények családjai és nemzetségei), *CITES Cactaceae Checklist*

(1992, 2000 a 2. kiadás), és Nigel Taylor, Graham Charles szerzőkkel közösen a *The New Cactus Lexikon* (2006) (Az új kaktuszlexikon). Munkásságát csak a kaktuszokon elvégzett műveiből ismerem, de ahogy a jelleme itt megmutatkozott, szerintem más családokban is csak vágott, szakított, fűrészelt és rombolt. A *CITES Checklist*-et az IOS kérésére állította össze, a szervezetnek csak egyetlen kritériuma volt, lecsökkenteni a nemzetségek és a fajok számát, ezt megtenni bármi áron, valamint eltüntetni a változatokat és a formákat. Az ellenőrző lista (Checklist) arra szolgált volna, hogy megkönnyítse a természetvédelmi szabályozásokat, a növényekkel való üzletelések visszaszorítását, ellenőrizhetőségét és forgalmazásukat. Ezt a listát elsősorban a természetvédelmi hivataloknak, vámhivataloknak, főleg repülőtéri alkalmazottaknak szánták. Mint minden erőszakos szervezet által létrehozott szabályzat, ez sem vált használhatóvá a valós életben, mert szabályokat végrehajtó intézmény nélkül nem lehet véghezvinni.

Hunt professzor az addig ismert nemzetségek számát 106-ra csökkentette, sok nemzetséget úgy vont egybe, hogy csak a hasonlóságukat vette figyelembe, vagy a szabályozások jogosságát. Ami a fajokat és alárendelt taxonjaikat illeti, ez már túlmént minden józanészen! Radikális „fajgyűlölete” eredményeként a fajok száma 1.301-re apadt, ezen kívül elismert 301 alfajt, 71 ideiglenesen elfogadott heterótípust, 582 fajtát, tehát összesen 2.260 taxont. Kezdem azzal, hogy a *Rebutia* és a *Sulcorebutia* a névhasznosságuk ellenére sem rokon nemzetségek. Itt is a nemzetségek konvergenciájáról van szó. A másik tény, aki rendelkezik az itt említett taxonok többségével, tudja bizonyítani, hogy a fajok túlnyomó része „jó” faj. Semmi más nem vezérelte a szerkesztőt, csak a növények habitusának a hasonlósága, vagyis ezt még a legjobb jóakarattal sem nevezhetjük természetes rendszernek.

Az eszeveszett zsugorításra bemutatok egy oldalnyi CITES kivonatot, hogy az olvasó képen legyen, de ha értelmét nekem valaki meg tudja ésszerűen magyarázni, jövök neki egy felesssel!

Rebutia canigueralii *Aylostera zavaletae* Cárdenas, *Sulcorebutia zavaletae* (Cárdenas) Backeberg, Cárdenas, BO, *Sulcorebutia alba* Rausch, *Weingartia alba* (Rausch) Brandt, *Sulcorebutia albaoides* (Brandt) Pilbeam, *Weingartia albaoides* Brandt, *Weingartia albaoides* ssp. *subfusca* Brandt, *Weingartia aureispina* (Rausch) Brandt, *Sulcorebutia brevispina* (Brandt) Pilbeam, *Weingartia brevispina* Brandt, *Sulcorebutia callecallensis* (Brandt) Pilbeam, *Sulcorebutia canigueralii* (Cárdenas) Buining & Donald, *Weingartia canigueralii* (Cárdenas) Brandt, *Rebutia caracarensis* Cárdenas, *Sulcorebutia caracarensis* (Cárdenas) Donald, *Weingartia caracarensis* Cárdenas, *Sulcorebutia caracarensis* (Cárdenas) Donald, *Weingartia caracarensis* (Cárdenas) Brandt, *Sulcorebutia fischeriana* Augustin, *Sulcorebutia frankiana* Rausch, *Weingartia frankiana* (Rausch) Brandt, *Rebutia inflexiseta* Cárdenas, *Sulcorebutia inflexiseta* (Cárdenas) Donald, *Weingartia inflexiseta* (Cárdenas) Brandt, *Sulcorebutia losenickyana* Rausch, *Weingartia losenickyana* (Rausch) Brandt, *Sulcorebutia pasopayana* (Brandt) W. Gertel, *Weingartia pasopayana* Brandt, *Sulcorebutia perplexiflora* (Brandt) Pilbeam, *Weingartia perplexiflora* Brandt, *Sulcorebutia rauschii* Frank, *Weingartia rauschii* (Frank) Brandt, *Sulcorebutia ritteri* (Brandt) Ritter, *Weingartia ritteri* Brandt, *Weingartia rubro-aurea* Brandt, *Sulcorebutia rubroaurea* (Brandt) Pilbeam, *Weingartia saxatilis* Brandt, *Weingartia tarabucina* Brandt, *Sulcorebutia tarabucoensis* Rausch, *Weingartia tarabucoensis* (Rausch) Brandt, *Sulcorebutia vasqueziana* Rausch, *Weingartia zavaletae* (Cárdenas) Brandt, *Rebutia rauschii* (G. Frank) Hunt

Rebutia canigueralii ssp. crispata (Rausch) Donald, BO, *Sulcorebutia crispata* Rausch, *Weingartia crispata* (Rausch) Brandt

Rebutia canigueralii ssp. pulchra (Cárdenas) Donald ex Hunt, BO, *Rebutia pulchra* Cárdenas, *Sulcorebutia pulchra* (Cárdenas) Donald, *Weingartia pulchra* (Cárdenas) Brandt

Hunt professzor, Nigel Taylor és Graham Charles közreműködésével jelentette meg a *The New Cactus Lexikon* című könyvét, amely nem más, mint a CITES képes melléklete. Itt valamivel több fajt említ, mert azóta sok új faj került napvilágra, számuk 1.438, valamint 378 alfaj. A változatok és a formák már itt elvesztek mindörökre, még említve sincsenek! Annak ellenére, hogy a könyv címe lexikon, alig tartalmaz értékes információkat. A nemzetségeket csoportokba rendezik, és az ABC nagybetűivel jelölik őket. Itt sem figyelhető meg semmilyen logika, a szerzők egyetlen célja a magamutogatás, amit mi találtunk és írtunk le, az érvényes, a többi kuka! Az alcsaládokból csoportok lettek, ez is egy újítás, eddig mindenki elismerte ezeket. A könyv két részes. Az első rész csak száraz szöveg, felvételek és ábrák nélkül. A bevezető legfőbb hangsúlya, hányan járultak hozzá a műhöz, főleg, ki készítette a képeket. Ezt követi a nemzetségek abc sorrendbe szedett listája, mint általában, az általuk elismertek vastag betűvel vannak közölve, a szinonimák csak egyszerűen. A lista másik részében, szintén abc sorrendben található a nemzetségek és fajok listája. A megnevezést csak nagyon silány, néhány soros jellemzésben adják meg, vagy csak a legfontosabb adatokat említik, ami még csak meg sem közelíti Backeberg vagy Haage alaposágát. A szövegrész teljesen áttekinthetetlen és alkalmazhatatlan. A második kötet vaskosabb, úgy 2.500 színes felvételt tartalmaz. Hogy a csoportok képeinek besorolását milyen logika vezette, nem értem, ugyanúgy, mint a teniszben használt pontozást. A nemzetségek csoportjai össze-vissza vannak, kezdik a C-vel, végeznek a B-vel, köztük helyezkednek el a D, a sor most egy kicsit érthető, majd visszatér az A csoportra. Valamilyen okból az I betű kimaradt!? A kaktuszok fejlődéstörténete is fordított. Kezdi a legalacsonyabb szinten tartott cereuszokkal, a másik két alcsalád a könyv végére került! Ez lenne a fordított evolúció??

Az egyszerű kaktuszkedvelők nem sok hasznát veszik a képmellékletnek sem, mert annak ellenére, hogy minőségük megfelelő, általában lelőhelyi karaktereket mutatnak be. Néha a képek alatt megjelenített szinonimákban sincs köszönet, mert általában a képen szereplő példány éppen nem a faj típusa, hanem valamelyik beolvasztott szinonimája, legjobb esetben változata. A rengeteg furcsaságból szemezgetek néhányat.

Notocatus erythracanthus

Fotó: Georges Grand

Parodia mammulosus

Fotó: <http://naturefoto.org>

A könyvbeli képen *Notocatus erythracanthus* faj látható, az aláírás viszont *Parodia mammulosus*, másik képen *Gymnocalycium stenogonus*, az aláírás *Gymnocalycium michanovichii*, egy következőn *Rebutia senilis*, az aláírás *Rebutia minuscula*. Ez a megtévesztés is csak azt szolgálja, hogy az emberekből kivesszen a valódi, a háromdimenziós faj képe, ezek a megjelenésükben mégis csak eltérő karakterek nyugodtan megérdemelnék legalább az alfaj jelzöt, ha már a varietas és a forma nem felel meg nekik. Az egész rendszer azt az érzést hozta ki belőlem, célja egyetlen, a jelenleg ismert fajok eltörlése. Talán a cél, hogy a kultúrákban összekuszált fajokat, hibrideket, majd kiegészítik új fajokkal, amelyeket mi már valamikor régebben, más néven ismertünk. A mai fiatal természetőknek már nincs alkalmuk beletekinteni a régi fajok habitusába. Jól emlékszem rá, sok ma termesztett növény elődei másképpen néztek ki. Ez a mű pontosan az ellenkezőjét lett hivatott elérni, nem a klasszikus megjelenést fenntartani, hanem azokat az újakkal eltorzítani. Hunt nagyon csúnya mondattal jellemezte Backeberg munkásságát, aki nagy pontossággal és kitartással végezte el rendszerének kidolgozását.

Rebutia minuscula

Fotó: Otakar Šída

Hunt munkáira csak egy szlogennel tudok válaszolni: mivel a szerző és munkatársai nem szeretik kivinni a szemetet, inkább kiadták nyomtatásban! Még az sem javított nálam megítélésének hitelességében, hogy idővel belátta, ha ma kellene kiadnia ezt a művet, nem adna rá engedélyt. Nem a kaktuszkedvelőknek okozott kárt, hanem a növényeknek. A kaktuszosnak alkalm van arra, hogy reális képet alkosson és alkalmazzon. Tudom, a növényeinknek abszolút mindegy, milyen névvel illetjük, de a gyűjteményekben élő példányok az átnevezésekkel és deformációkkal sérelmet szenvedtek, leértékelődtek.

Fejtegetéseimet folytatom a 3. részben.

Fábián László
Udvard, Szlovákia

Debreceni Pozsgástár

2016. (1.) februári újságjának tartalma

Fábián László
Mindenki másképp csinálja

Eduart Zimer
Aeonium 'Rangitoto'

Ficzere: Filatélia
Aeonium

Jucker Hansjörg
Egy ördögien szép Aylostera keserű története

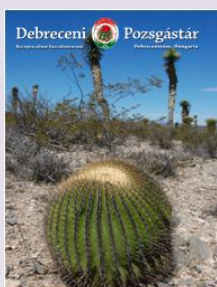
Ficzere Miklós
Új adatok, kiegészítések a magyar kaktológia történetéhez.
I. Rész. Adatok a magyar nyelvű örökséghez

Fábián László
Alberto Vojtěch Frič, egy rendkívüli életút 5. rész.

Elton Roberts
Kaktuszok otthonunkban - Egy profi termesztő tippjei.
Érdekes válogatás a magas hegységi, hidegtűrő opuntiafélékből
és egyéb furcsaságokból. 1. rész

Katona József
A Lithops nemzetség VIII. Szaporításuk generatív és vegetatív módon

Ficzere Miklós
Kaktusz és pozsgásgyűjtők; Kádár Csaba

Címlap

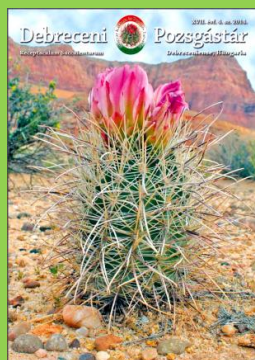
Hátsó

Tervezett tartalom!
Főszerkesztő a változtatás jogát fenntartja!

Debreceni Pozsgástár

2016-ban csak 5.000,-Ft!

Érdeklék a pozsgásnövények és a kaktuszok? A világ élvonalába tartozó írásokat akar olvasni újonnan felfedezett növényekről? Ismerni akarja élőhelyüket? Szeretné beszerezni e növényeket? Színvonalas, teljesen színes és pontosan megjelenő folyóiratot szeretne?

Debreceni Pozsgástár! Megjelenik évente négy alkalommal, újságonként 60 teljesen színes, évente összesen 240 oldalon, kiváló színes képekkel. A postai költség bérmentesítve az Ön által megadott címig! Ön jogosult mindazon kedvezményre, amely megilleti a Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság Közhasznú Egyesület tagjait. Ne feledje! Nincs külön tagsági díj, amely növelné az újság megvásárlásának költségeit. Az előfizetés történhet belföldi rózsaszínű postai utalványon és banki átutalással a Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság Közhasznú Egyesület számlaszámára: 60600084-14000072, Hajdú Takarékszövetkezet.

Újságunkat régebbi előfizetőinknek is csak akkor tudjuk postázni, ha az éves előfizetési díjat befizették!

Érdeklődés, információ: Szászi Róbert e-mail: nogorobert@gmail.com, tel: 30/425-6067
Tóth Norbert, tel.: 70-366-0492; e-mail: cactusdraco@gmail.com

Hírleveleink tartalomjegyzéke

A Hírleveleink tartalomjegyzéke honlapunkon elérhető a következő linken:
<http://kaktusz-es-pozsgas-tarsasag.hu/a-hirlevelek-interneten-kozolt-cikkei>

Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság Közhasznú Egyesület Magtára

Kéri és várja, hogy Tisztelt Olvasóink magadományaikkal a korábbi évekhez hasonlóan szíveskedjenek elősegíteni a 2014/15. évi magakciónk sikerét. A magvak lehetnek kaktuszok, egyéb pozsgás növények (sedumok, kutyatejfélék=Euphorbia, stb.), sziklakerti, alpesi, egyéb lágyszárú növények magvai. Az adományozott magvak eladási listáját honlapunkon közzéteesszük, amelyből bárki tetszése szerint rendelhet. Az értékesítésből származó bevételt teljes egészében a Debreceni Pozsgástár előállítási költségeinek fedezetére fordítjuk. Bővebb információ honlapunk linkjére kattintva:

<http://kaktusz-es-pozsgas-tarsasag.hu/mkpt/az-mkpt-magtara>

A magvakat a következő címre küldjék:

Nagyházi Tünde, 4556 Magy, József Attila út 49. Tel: 06-70/323-0308

E-mail: n.tunde73@gmail.com

Adományait előre is köszönjük, és külön köszönetünk, ha a magvakat megtisztított, felhasználásra kész állapotban küldik meg a fenti címre.

Pozsgás-munkanaptár, avagy: aktuális tændők február hónapra

E rovatunkban hónapról hónapra összegyűjtjük a jellemzően előforduló ápolási munkákat, amelyek pozsgás növényeink sikeres nevelését segítik.

1. Ez a hónap már gondot jelenthet a gyűjtők számára, főleg azoknak, akik még nem rendelkeznek elegendő tapasztalattal. Egyaránt lehet problémás a derült és a borús idő. Napsütéses időben már van ereje a napnak, az üvegház, fóliaház 20-25 C°-ra is felmelegedhet. A melegebb idő ösztönözhet bennünket az öntözés megkezdésére. De semmi esetre ne kezdjük el az öntözést. Árnyékolással és szellőztetéssel akadályozzuk meg növényeink fejlődésének beindulását. A februári időjárás még nagyon csalóka. A hirtelen erősebb felmelegedést, amely ilyenkor 10-15 C° is lehet, gyors lehűlés követheti. A borús, hűvös idő veszélyeztetheti a növények egészségét, mivel ha a jobb időben öntöztünk, még ha keveset is, nem biztos, hogy ez a kevés víz a lehűlés kezdetére el is párolog. A növény gyökereinél megmaradó víz ebben az időszakban rothadást, penészesedést okozhat.
2. A fő hangsúly tehát a szárazon tartás, a minél gyakoribb szellőztetés, valamint az erősebb felmelegedés és a napsütés elleni védekezés. Ez utóbbi áttetsző anyagok használatával könnyen kivédhető, de nagyon jó megoldás a rasel háló kifeszítése is. A szellőztetést természetesen fagymentes napokon végezzük és kerüljük a huzatot.
3. Azokat a fajokat, amelyeknél a bimbók képződése elkezdődött helyezük világosabb, naposabb és melegebb helyre. A levélkaktuszoknak óvatosan, kevés langyos vizet adhatunk, de csak akkor, ha már az előbb említett helyre állítottuk őket.
4. Továbbra se felejtjük ellenőrizni növényeink egészségügyi állapotát. Figyeljük, hogy vannak-e állati kártevők, pld. atkák, tetvek, csigák stb., nincsenek-e kórokozók, pld. gombák, penészesedés, stb. Ha bármelyik jelenlétét tapasztaljuk, azonnal védekezünk a megfelelő szerekkel és módszerekkel.

ELÉRKEZETT A VETÉS IDEJE!!

De ne siessük el! Hogyan csináljuk, mi kell hozzá? Megtudhatják a Debreceni Pozsgástár 2016. februárjában megjelenő újságjában Fábián László: *Mindenki másként csinálja* című írásából.

A vetéshez szükséges kellékek. Magvak szórás előtt, majd a magvak szórása a lignocel felszínére.

Ficzere Miklós

A magyarországi kaktuszgyűjtés és kaktuszkedvelés első történeti összefoglalója

Domokos János: A kaktuszkedvelés története Magyarországon

Az első történeti összefoglaló mai ismereteink szerint A Magyar Királyi Kertészeti Tanintézet Közleményeiben jelent meg 1936-ban. Írta Domokos János (1904-1978), aki később a Kertészeti Főiskola Dísznövénytermesztési és Dendrológiai Tanszékének professzora lett. Életét, munkásságát ismerteti a következő rövidített megemlékezés, melynek szerzői *Schmidt Gábor, Sipos Elek és Szántó Matild*.

„Domokos János 1904. szeptember 27-én született Budapesten, Dorschner János operaházi zenész második gyermekeként. Édesapja a Magyar Operaház zenekarának tagja volt, megtartotta kettős állampolgárságát, szudétanémet származása miatt. A Kertészeti Tanintézetbe 1928-ban jelentkezett hallgatónak, tanulmányait 1931-ben jeles oklevéllel fejezte be. 1933-tól a Kertészeti Tanintézetben a dísznövénytermesztés és dendrológia tárgy előadója lett, majd megszervezte az azonos nevű tanszéket is, amely az ún. Bereczki-épületben, a mai E-épületben működött. Az oktatással párhuzamosan megkezdte a kutatómunka fejlesztését is. Ismerve a Kárpát-medence klimatikus adottságait, botanikai gyűjtőutakat szervezett. Célja volt a szélsőséges viszonyokat tűrő fák, cserjék, évelő növények feltérképezése, begyűjtése, értékelése, majd szelekciója és nemesítése. Erdélyben, a Vajdaságban, az alföldi homokos, szikes területeken vett részt botanikai gyűjtőutakon Boross Ádám, Balás Géza, Gyelnik Vilmos, Kárpáti Zoltán társaságában. A begyűjtött magvak magélettani vizsgálatát is megkezdtek a szaporítási munkák sikeres beindításához. A tanszéki nemesítői és kutató munkák eredményeit az 1935-től megjelenő Tanintézeti, majd később Főiskolai Közleményekben ismertette. Jelentős érdemeket szerzett a Tanintézeti Könyvtár megteremtésében. A megjelent közlemények, tudományos dolgozatok elősegítették az önálló kertészeti tudományág kifejlődését, az oktatás akadémiai, főiskolai, majd egyetemi szintre emelését. Nevét fivérével együtt a 30-as években magyarosította, ezzel is bizonyítva elkötelezettségét, magyarságát. A II. világháború újabb megpróbáltatásokat hozott Professzor úr életébe. Az arborétumot, a budai kísérleti teret több bombatámadás érte, az épületek romba dőltek, gyűjtemények semmisültek meg. A háború után a már többgyermekes család a kettős állampolgárság miatt a kitelepítettek listájára került, bujkálni kényszerült. Egy ideig a Vas megyei Vép körzetében kertészeti magtermesztéssel foglalkozott, majd 1949-ben Okályi Iván és Tökés Ottó közbenjárására rehabilitálták, visszahívták a Főiskolára és megbízták a tanszék vezetésével. 1949-től kettős feladatot látott el, ugyanis megbízást kapott a budatétényi Kertészeti Kutató Intézetben a dísznövénytermesztési osztály megszervezésére, vezetésére. Az 50-es évektől úgy gondolta, hogy a pályája kezdetén kitűzött célokat szélesebb körben megvalósíthatja, ha mindkét munkakörében teljesíti feladatait. Az oktatás- kutatás szervezésében új munkatársakra talált, a tanszéken Nádas Mihály, Kerényi Elek később Tóth

Imre, Incze Ferenc és Nagy Béla, az intézetben Kováts Zoltán, Márk Gergely, Sipos Elek voltak segítségére. Botanikai gyűjtőmunkáját is újból megszervezte Kárpáti Zoltán, Boros Ádám, Wágner János segítségével. 1958-ig a kísérleti területek fő részben együtt voltak a Kertészeti Kutató Intézettel.

A Budai Arborétum rekonstrukciós munkáit is elkezdtek, újjáépítették a Budai Kísérleti Teret, ezzel biztosítva a gyakorlati oktatás feltételeit. Főbb kutatási témái: a hazánkban honos fás és évelő növényanyag felmérése, legfontosabb szempont a szárazság, ill. városi környezet tűrése. Ez teljesen új kutatási terület volt, amelyből addig módszeres, hazai kísérleteken alapuló megfigyelések nem voltak. A témában elért új tudományos eredményeinek köszönhetően 1952-ben megkapta az MTA mezőgazdasági tudományok kandidátusi fokozatát. 1957-ben kapta meg egyetemi tanári kinevezését, és egy évig a Kertészeti Kutató Intézet igazgatójaként is dolgozott. 1958-tól tagja lett az MTA Kertészeti Albizottságának. Ezt követően felkérést kapott a Dísznövénytermesztési és Dendrológiai Munkabizottság megszervezésére, a termelés, kutatás, oktatás és szaktanácsadás feladatainak koordinálására. (A munkabizottság tagjai a KKI dísznövényes kutatói, a Debreceni pallagpusztai Kutatóintézetből Preczner Gábor, Szarvasról az Arborétum vezetője Banecker Alajos és a tanszék oktatói voltak.) Domokos Professor 1969-ben búcsúzott a Tanszéktől, az Egyetemtől.

Forrás: <http://disznoveny.uni-corvinus.hu>

A kaktuszkedvelés története Magyarországon.

Die Geschichte der Kakteenliebhaberei in Ungarn.

Írta: Domokos János.

(Beérkezett: 1939 augusztus 15-én.)

A kaktuszok és más pozsgás növények divatja röviddel Amerika felfedezése után kezdődött Európában. Először természetesen a spanyol kertekbe kerültek a féltve őrzött növények, ma már közhellyé vált Platyopuntiák. Eleinte arannyal mérték fel a rövidesen már sokak részére hozzáférhető, aránylag könnyen szaporítható növényeket. A kaktuszok európai szétterjedésének történetét Kupper összefoglalásában kapjuk.

A továbbterjedés során hazánkba aránylag hamar kerültek az érdekességeket kedvelő főurak kertjeibe a pozsgás növények. A furcsa alakú növények feltűnést keltettek s ezért írott megemlékezések is maradtak ránk. Különösen a hatalmas virágzatú Agavék eseményszámba menő virágzása az, amelyről minden esetben megemlékeznek.

Az igazi kedvelés melegágyai nálunk épúgy, mint nyugaton, a botanikus kertek voltak, innen kerültek szét magánosokhoz is többnyire a növények. Hazánkban a pestre áttelepített nagyszombati egyetem kertje növényjegyzékeiben találjuk az első felsorolásokat, amelyeknek sora azután úgyszólván a mai napig megszakítatlan. A botanikus kert magcserejegyzékei szintén sorolnak fel kaktusz magvakat, amiből a tenyésztett növények jó állapotára következtethetünk.

Tudományos megfigyelések alapjául nem igen gyakran szolgáltak nálunk a szukkulens növények, aminthogy nem nagy a hazájukban járt, velük foglalkozó hazánkiai száma sem. Gazdasági érdekűvé és időszakos divattá csak az újabb időkben váltak és e fénykor hanyatlásán próbálom meg, magam és kedvelőjük, a kezembe került élő és irodalmi anyag alapján, hazánkban játszott szerepüket összefoglalva bemutatni. Nehézséget okozott sokszor az irodalomban szereplő kétes nevek azonosítása, amint-hogy írott emlékek csak gyér számban maradtak meg kertjeink növényzetéről.

A *kaktuszok* (a rövidség kedvéért a továbbiakban az egyéb pozsgás növényekre is vonatkozó megjelölés) *magyar neveivel* csak ritkán találkozunk, közhasználatba alig egy-kettő ment át. A magyarosan írt kaktuszhoz biggyesztett jelzők szolgálnak pl. Diószegi—Fazekas-nál szétkülönböztetésre, pl. tsetses kaktusz (*Mamillaria*), dinnye kaktusz (*Melocactus*, de valószínűleg *Echinocactus* és *Echinopsis* is), négyszögű kaktusz (*Cereus*), kisfige kaktusz (Lippai-nál: indiai füge) (*Opuntia*). Eredeti, de sohasem használt név a Gelsei Bíró Farkas ajánlotta piklár (kaktusz helyett). A *Mesembrinthemum* fajokra használják (pl. Diószegi) a bojtvirág nevet, a *Portulaca grandiflora*-t pedig a nép is porcsinfűnek, kukacvirágnak és Kossuth-rózsának nevezi.

Hazánkban a kaktuszokkal foglalkozók száma nem volt nagy. Még a botanikus kertekben is, ahol pedig számottevő mennyiségben tenyésztették e csodabogarakat, nem igen foglalkoztak velük.

Olyan *honfitársaink*, akik *eredeti termőhelyein keresték fel* és gyűjtöttek kaktuszokat, keveset ismerünk. Afrikában, a Zambezi missziókban gyűjtött Menyhárh László jezsuita atya. Növényeit „*Plantae Menyharthianae*” címen Schinz svájci botanikus dolgozta fel 1905-ben.

Menyhárh László Szarvason született 1849 máj. 30-án. Egerben a cisztercieknél tanult, majd Kalocsára a jezsuitákhoz került. Itt 1876-tól a természetrajzot tanítja. Kalocsa vidékének növénytenyésztete címen adja ki 1877-ben a környék flóráját nagy rész-

letességgel tárgyaló munkáját. 1889-ben Kelet-Afrikába a Zambezi missziókba küldik és itt Boroma-ban rendezi be a meteorológiai állomást is. Gyűjt növényeket, rovarokat nagy számban, a misszió környékének természetrajzi feltárását végzi nagy buzgalommal. Meghalt 1897 nov. 16-án Boromában. Nevét megörökítette Baker az *Aloe Menyháarthii*-val (in Thiselton-Dyer: Fl. trop. Afr. 1898).

Anisits Dániel okl. gyógyszerész, az assuncioni városi chemiai és bakteriológiai laboratórium vezetője, majd az ottani egyetem tanára több mint 2 évtizedig. Berlin—Dahlemben kísérletügyi intézményeknél is dolgozott. Elsősorban moszatokkal foglalkozott, de a kaktuszok kutatása körül is nagy érdemeket szerzett. Hazánkba visszatérve, fagyűjteményét és gazdag herbáriumát a magyar államnak ajándékozta, avval a kívánsággal, hogy azt magyar szakemberek dolgozzák fel. Nevét viseli a *Cereus Anisitsii* Schum. és az *Echinocactus* (*Gymnocalycium*) *Anisitsii* Schum.

Procopp Jenő orvos, szül. 1884-ben, meghalt 1916 aug. 14-én Budapesten. Kétszer, utoljára 1891-ben járt Mexikóban. Oaxacában felfedezte a *Testudinaria cocolmeca*-t, amelyből 2 élő példányt, sok más kaktusszal egyetemben, a budapesti botanikus kertnek is megküldött.

Újabb időben báró *Andreánszky Gábor* egy. m. tanár (Budapest) több ízben gyűjtött Algirban és küldött élő anyagot is (pl. *Euphorbia Beaumieriana*-t) a budapesti botanikus kertnek.

Nem gyűjtött, de neve a kaktuszokkal kapcsolatban megörökítődött Menyháarth-on és Anisits-en kívül: *Haynald Lajos* kalocsai bíboros érsek, akiről Todaro 1878-ban a palermói botanikus kertben mexikóból származott virágzó növényt nevez el *Agave Haynaldi*-nak.

A kaktuszokkal kapcsolatban tudományos irodalmi működést fejtettek ki: Moesz Gusztáv és Göllner J., mycologusok Magyaróváron élő *Agave americana*-ról írják le a *Diplodina agaves* gombát (Bot. Közl. 1931).

Aczél Márton a botanikus kertből *Kleinia* és *Mesembrianthemum* fajokról közli a *Rhizoecus falcifer* tetű fajt (M. kir. Kert. Tanint. Közl. 1936).

Jáko János (Kolozsvár). A *Stapelia variegata* és *trifida* stomái fejlődéséhez (M. Növ.-tani Lapok 1881).

Istvánffy Gyula (Kolozsvár). Az Euphorbiák szerves sphaerokrySTALLjai (t. k. *E. tirucalli*, *neriifolia*, *officinarum*) (M. Növ.-tani Lapok 1881), a *Stapelia fuscata* sphaerokrySTALLjai (M. Növ.-tani Lapok 1882), az *Echinopsis oxygona* szerves sphaerokrySTALLjai (M. Növ.-tani Lapok 1884).

Habsburg József főherceg: Növényhonosítási kísérletek Fiumében 1881—1885. (több szukkulens is) (M. Növ.-tani Lapok 1885).

Jablonovszky S. a *Natürliche Pflanzenfamilien*-ben feldolgozta az *Euphorbia*-kat (szukkulenseket) is.

Degen Árpád a „*Flora Velebitica*”-ban *Agave europaea* Vis. alatt foglalja össze minden részletre kiterjedően az *Agave americana* európai honossága mellett szóló összes adatokat (Vol I. p. 640—41.).

Földi Ferenc és Horváth István leírják a *Cereus* (*Cereopsis*) *hungaricus* (*Horv.*) Földi hybridet (Kert. Szemle 1936.)

A kaktuszok népszerűsítését szolgáló irodalmat sokan művelték. Kisebb cikkek különösen az 1926—1932. években, a kaktuszkedvelés divatja idején, százával jelentek meg kertészeti lapokban és egyéb (pl. lakásberendezéssel foglalkozó) folyóiratokban. Nagyobb lélegzetű összefoglaló munka azonban csak Maros Imre főgeológus tollából jelent meg 1928-ban.

A kaktuszokkal divatjuk idején mint *hasznothozó termelési ággal* elég sokan foglalkoztak és ebben az időben a kaktuszok hazánk kertészeti termelvényei sorában jelentős helyet foglaltak el. Érdemes megemlíteni, hogy a termelők nagy része nem volt kertész, hanem más, jórészt szellemi munkások soraiból került ki. Így pl. Horváth István dr. péceli kertjében félmilliónyi növényt tenyésztett dr. Földi Ferenc ügyvéd, Frommer István gyárigazgató is jelentős mennyiséget termesztettek. A kaktuszkedvelés eme fénykorában a kaktuszok évi forgalma hazánkban meghaladta a kétszázötvenezer pengőt.

Egyedülálló a magyar kertészeti termelésben, hogy ez időben a kaktuszokat a virágüzleteken kívül áruházakban, az ipari cikkek közt is árusították.

Mert a kaktuszkedvelés bizonyos mértékben a modern lakásberendezéssel függött össze, a szobába kerülő növények díszes, különböző színű és alakú mázas cserepekbe kerültek. Ezeknek és a megfelelő virág-állványok gyártása a kaktuszkedvelés függvényeként fejlődött ki.

A termelés első éveiben sok szaporító anyag (hazájukból importált növények, továbbnevelésre alkalmas palánták, magvak) került külföldről, főleg Erfurt kertészeteiből (A. Haage. jun.) hozánk, később azonban mind kevesebb a külföldi áru piacainkon, sőt néhány év múlva már hazánkból (pl. a péceli kertészetből) vitték külföldre az itt termelt kaktuszmagvakat.

A kedvelés terjedése első éveiben alakult meg 1926-ban a ma

is fennálló *kaktuszkedvelők szakosztálya* az O. M. Kertészeti Egyesület kebelében, melynek célja a kaktuszok ismertetése, terjesztése és népszerűsítése. Alapítója és haláláig elnöke az irodalmi vonatkozásban is említett Maros Imre főgeológus, kiváló ismerője és lelkes gyűjtője volt a kaktuszoknak. A szakosztály havonta tartott gyűlésein eleinte az O. M. K. E. helyiségében, későbben a Botanikus kertben jöttek össze a divat idején 30—50 főnyi kedvelők a közös tárgy szeretetében.

A divat idején a *kertészeti kiállítások* mindenkor nélkülözhetetlen tartozékai voltak a kaktuszok, néha nagy költséggel hazájukból hozatott hatalmas növények csoportjaiból alkotott mexikói tájak.

A *nyilvános parkokban* is jutott szerep ez időben kaktuszcsoportoknak, főleg azonban a szabadban áttelelő *Opuntia* fajok hódítottak tért egyéb növények rovására.

Ami már most a *kaktuszok szerepét a virágkedvelésben* illeti, arra vonatkozó legrégibb adatot a *Lippay György* hercegérsek kertje, növényzete alapján készült „posoni kert”-ben találjuk. (1664.) A könyv írója a primás öccse Lippay János jezsuita Aloe-t (*Agave americana*) és két *Opuntia*-t sorol fel oly részletességgel, hogy abból a faj is megállapítható. Az egyik az *Opuntia ficus indica*, a másik pedig a hazánkból elsőnek ismert télálló kaktusz az *Opuntia camanchica* Engelm. et Big. Ez utóbbiról meg is említi „a pinczébe télben el-marad, sőt, ott kin is földbe, ha egy kevéssé befedik”.

A sorrendben következő adatokat *Szentiványi Márton* jezsuita 1689-ben megjelent „*Curiosiora et selectiora variarum etc.*” munkájában találjuk. Nagyszombati kertekből közli „melegházban őrzik az Aloe-t és *Ficus indica*-t”.

1785-ben a Magyar Hirmondó gróf *Bánffy György* bontsídai (Erdély) kertjéből jelent virágzó Aloe-t (*Agave am.*) „melynek tsudájára sokan járnak és már a gyümölcsét mindenki nagy óhaj-tással várják”. Egy évre rá Királyfalváról (Pozsony m.) a *Pálffy* család kertjéből és nagykárolyi gróf *Károlyi* kertből jelentenek szintén virágzó Aloe-t. 1787-ben a borsodbánfalvai kastély virágoskertjéből említik a *Figum indicum*-ot (*Opuntia*).

A budapesti botanikus kert kaktusz állományáról 1788-ban *Haberle* „*Index Horti Botanici*”-ban ad átnézetet és sorol fel vagy 40 különböző szukkulentát. A pesti botanikus kert a jövőben is állandóan gyarapszik kaktuszokkal, amiről az 1809—1812. és 1816. évi növényjegyzékek is tanuskodnak, 1869-től pedig magcserejegyzékeiben is szerepel több-kevesebb kaktuszmag. A leg-

utóbbi kaktuszláz idején a budapesti botanikus kert üvegházaiban tartott kaktuszfajok száma meghaladta a 3000-t.

1795-ben *Podmanicky báró* aszódi kertjében *Mesembrianthemum cordifolium* virul.

1807-ben jelenik meg *Diószegi-Fazekas: Magyar Fűvészkönyve*, ebben egy tucatra való kaktuszt sorol fel, megjegyezvén, hogy „ezeket és ezeknek különb-különb fajait az uraságok kerjeiben pompára tartják“. A felsorolt növények egy részét a leírás hiányosságai miatt azonban azonosítani nem lehet.

1824-ben a budapesti botanikus kertben 20 láb magas *Cactus* (*Cereus*) *hexagonus* (*Peruvianus*?), 1851-ben *Agave lurida*, 1854-ben *Fourcraea gigantea* virágzik.

Az 1858—60. években állítja össze *Szenczy Imre* csornai prépost, premontrei kanonok a dunántúli kertek növényanyagából herbáriumát, amelyben több szukkulens növény is szerepel. A *kismartoni* (*Eszterházy Miklós* hg.) kertből, amelynek külön üvegháza volt kaktuszok részére, szerepel pl. *Mesembrianthemum deltoides*, *Cactus pendulus* (*Cereus flagelliformis*), *Crassula perforata*, *Stapelia variegata*. Szombathelyi saját kertjéből (itt tanároskodott 1829-től 1841-ig) *Mesembrianthemum dolabriforme*, a püspöki kertből *Cacalia* (*Kleinia*) *articulata*, Bozsok-ról *Crassula perforata*, Gyöngyösapáti-ról *Crassula lactea*, az Erdődi grófok vépi kastélykertjéből *Cereus grandiflorus*, keszthelyi kertekből *Euphorbia caput medusae* és *lagasceae*, *Mesembrianthemum coccineum* stb., amint látjuk eléggé változatos és gazdag anyag.

1867-ben a botanikus kertben virít az *Agave americana*, 1873-ban a botanizáló *Kossuth Lajos* ír Szontagh Miklósnak Turinból a *Cereus grandiflorus* préselésekor ért balszerencséséről. *Kossuth turini* kertjében maga is nevelt kaktuszokat és Helfy Ignác útján a gyalui Rosenberger családnak került *Cereus peruvianus* jut el későbbben a kolozsvári botanikus kertbe, majd az oláh megszállás után ennek egy darabja a szegedi botanikus kertbe, ahol *Kossuth Lajos* kaktuszát ma is ápolják.

1877-ben 50—60 éves *Agave americana* virágzik Somlón a *gr. Erdődy* kertben. 1879-ben *Agave am.* a botanikus kertben. 1881-ben ismét *Agave am.* virágzik a Sztáray grófok nagymihályi (Zemplén m.) kertjében

1882-ben *Agave am. fol. variegata* és *Agave lurida* virágzásáról emlékeznek meg az *Erdődy grófok* somlón (Zemplén m.) kertjében és a budapesti botanikus kertben.

1883-ban a budapesti botanikus kert Alcsuthról, *József fhg.*

kertjéből hatalmas *Agave attenuata*-t kap ajándékba. 1885 és 1891-ben *Fourcae gigantea* virít a botanikus kertben és *Agave am.* az országos kiállításon, 1892-ben *Agave attenuata* a botanikus kertben. Ugyanez évben emlékezik meg *Prokopp* a botanikus kert és *Alcsuth* gyermekfej nagyságú *Testudinaria elephantipes* növényeiről.

1898-ban *Csapodi István* rákosszentmihályi kertjéből mutat be a botanikus szakosztály ülésén bogár porozta *Echinopsis Eysiesii* és *Cereus flagelliformis* növényeket. Az előadó gyűjteményben akkor cca. 150 drb. különböző szukkulens növényt, *Stapelia*, *Echinopsis*, *Phyllocactus*, *Epiphyllum* stb. ápolt.

Ezidőben vált hazánkban elsőízben (habár kisebb mértékben) divattá a kaktuszkedvelés, amely valószínűleg a berlini „Deutsche Kakteengesellschaft” megalapításával is összefügg. Kapcsolat ezidő óta a magyarországi kedvelők és az akkor még Schumann által vezetett német társaság közt mindig megvolt, amint-hogy volt ezidőtől mindig több-kevesebb magyar tagja is a német egyesületnek. Pfeiffer és Schumann kaktuszmonografiái nálunk is közkézen forogtak és nyilvános gyűjtemények szukkulens anyaga is gyarapodott. A botanikus kert, valamivel későbbben az Állatkertben a pálmaház kaktuszházát rendezik be és gazdagítják újabb növényekkel.

1900-ban *Alcsuth*-on virít *Agave (americana)*, 1903-ban a bot. kertben ismét *Agave attenuata*. 1905-ben Richter Aladár a kolozsvári bot. kert szukkulens állományáról ad feljegyzéseket, Kardos Árpád pedig (maga is lelkes kaktuszgyűjtő) „séták a budapesti egyetemi növénykertben” címen adja ki képekkel és kivonatos jegyzékkel többek közt a kert szukkulens anyagának jegyzékét is.

A télálló kaktuszok divatja is ekkor kezdődik nálunk Purpus délamerikai gyűjtései nyomán a berlini Späth faiskola hozza forgalomba ezeket a szúrós jószágokat, amelyeket részben Kardos, részben Magyar György a szt. Margitsziget főkertésze hozat meg és terjeszt el hazánkban.

A gyarapodás és fejlődés ezen első időszakának a világháború vet véget. A nyilvános gyűjtemények anyaga is erősen megcsappan, a kommunizmus alatt tüzelő hiány miatt a botanikus kert szukkulens állományának jó része elpusztul úgy, hogy 1925-ben a gyűjteményben csak 1 *Echinocactus*, 3 *Mamillaria*, 12 *Mesembrianthemum*, 2 *Stapelia* faj szerepel.

Az ezután meginduló gyűjtőláz és a már a bevezetőben emlí-

tett egyesületalapítás azután rohamosan fejlesztették a termesztett fajok számát és tették oly divattá a kaktuszt, mint még soha azelőtt. A nyilvános gyűjtemények anyaga hihetetlenül megnövekedett és ahol nem volt, ott is külön üvegházakat rendeznek be kaktuszok részére, pl. a kertészeti tanintézetben, a főv. kertész-képző iskolában, a budapesti szfőv. kertészetében. Nem volt ez a divat csak hazánkra elszigetelt jelenség, mert hiszen egy eszmeáramlattól való függőségben teljesebben csak ki ilyen mértékben. Az édeskés és tetszetős helyett mindenben a karakterisztikus, határozott és leegyszerűsített divatja idején a modern lakás tartozékává vált a kaktusz. A gyűjtés szenvedélyt pedig ingerelte az alak sokfélesége és az, hogy kis helyen is sokat lehetett a növényekből elhelyezni.

Minden divat velejárója a gyors változás, a kaktuszok divatja mégis elég soká, majd 10 esztendeig tartott. Nyom nélkül még sem múlt el, mert a nyilvános gyűjteményekben megmaradt a divat nyoma és válhat most már tudományos munka kiinduló anyagává.

Irodalom.

- A kalocsai jézustársasági kollégium értesítője.
 A kert.
 Berger: Die Agaven.
 Botanikai közlemények.
 Degen: Flora Velebitica.
 Diószegi-Fazekas: Magyar fűvészkönyv.
 Gombóc: A budapesti botanikus kert és tanszék története.
 „ A magyar botanika története.
 Haberle: Index Horti Botanici 1788. és a budapesti botanikus kert későbbi (1802—1809., 1812—1816.) növényjegyzékei és magcserejegyzékei.
 Horusitzky F.: Maros Imre emlékezete (Földtani közlöny 1938.)
 Kardos: Séták az egyetemi fűvészkertben.
 Kertészeti lapok.
 Kertészeti szemle.
 Kupper: Kaktenbuch.
 Lippay: Pisoni kert.
 Magyar növénytani lapok.
 Maros Imre: A kaktuszok és más szukkulens növények gondozása (in Szabó: A szobai növények élete és gondozása és Petrányi F.: Virágtermesztés, munkájában a szukkulentákra vonatkozó fejezet).
 Natürliche Pflanzenfamilien.
 Pauer Arnold: Adatok a magyar kerti kultúra történetéhez, főtekintettel Szenczy herbáriumára. (Az e munkában idézett forrásokat nem idézem.)
 Richter Aladár: A kolozsvári egyetem növénytani intézete és botanikus kertje 1905.
 Schumann: Gesamtbeschreibung der Kakteen.
 Schinz: Plantae Menyanthianae.
 Szabad Egyetem III. évf.
 Természettudományi közlöny.

KAKTUSZKÖR-KÉP INGYEN

Megérkezett a nyomdából a KAKTUSZKÖR-KÉP 4. száma! Arra kérjük az érdeklődőket (azokat is, akik eddig megkapták a kiadványt), hogy postacímüket küldjék el az obregonia@gmail.com vagy az obregonia@freemail.hu e-posta címre és díjmentesen kapnak egy példányt.

TARTALOM

Tisztelt Olvasó!	3
Kaktuszúra (VARGA Zoltán)	4
Mexikói kaktuszkalendok (VARGA Zoltán)	11
90 éves a magyar kaktuszkultúra (Kiss Csaba)	16
Üvegház kaktuszkultúra részére (Kiss Csaba)	19
Kaktuszkalendárium (VARGA Zoltán – Kiss Csaba)	
Naptárkultúra (Kiss Csaba)	
Január	22
Február	25
Március	28
Április	30
Május	32
Június	34
<i>Cephalocereus columna</i> (Tóth Norbert)	36
Július	38
Augusztus	42
Szeptember	44
Október	46
November	48
December	50
Általános tennevalók (Kiss Csaba)	52
Kaktuszliteratúra	56
Nedvtele... (Kiss Csaba)	56
Kaktuszok és állatok IV. (Kiss Csaba)	58
Kaktuszrigmusok IV. (Kiss Csaba)	64
Karikatúra (Kiss Csaba)	65
Műkritika (Léva Rebecka Margit)	68
Olvasói vélemények III.	69
Korrektúra (Kiss Csaba)	71
Rejtvény – Kaktuszkörút (Kiss Ármin – Kiss Csaba)	71

IMPRESSZUM

KAKTUSZKÖR-KÉP

Megjelent: 500 példány
 Oldalszám: 72
 Fényképek: 61 színes + 1 grafika
 Mérete: 160×235×3 mm
 Tömege: 135 g
 ISSN 2064-4221
 Megjelenés: 2015. december
 Terjesztés: térítésmentes
 Felelős kiadó: Kiss Csaba
 ✉ obregonia@freemail.hu
 Főszerkesztő: Kiss Csaba
 ✉ obregonia@freemail.hu
 Szerkesztő: Kiss Ármin
 ✉ karmin@freemail.hu
 Szaklektor: VARGA Zoltán
 tájépitész/mérnök
 ✉ shadowman@freemail.hu
 Korrektor: Kiss Csabáné
 ✉ obregonia@gmail.hu
 Borítóterv, grafika: Kiss Ármin
 Képszerkesztő: Kiss Ármin
 Nyomdai előkészítés: Kiss Ármin
 ✉ karmin@freemail.hu
 Nyomda: Érdi Rózsa Nyomda Kft.
 Honlap: <http://www.erdikaktusz.coldal.hu>
 Letöltés: [facebook.com/KaktuszkorKep](https://www.facebook.com/KaktuszkorKep)

© A megjelent anyagok átvételével és másolásával kapcsolatban minden jog fenntartva!

Kiss Ármin szerkesztő

VARGA Zoltán szaklektor

Kiss Csaba főszerkesztő

Tisztelt Olvasó!

A KAKTUSZKÖR-KÉP 4. száma jutott el Önökhöz! 2012-ben még csak egyetlen szám megjelentése volt a cél, de rengeteg szóbeli elismerést, további igényes munkára való biztatást (nem vegzatúrát) kaptunk, így folytattuk! Sajnos, írásban jóval kevesebb buzdítás (nem szekatúra) érkezett, és örömmel osztozunk meg mindenkiével az **Olvasóink írták** rovatban, hogy aki tollat ragadott, miként értékelte erőfeszítéseinket. Igen, erőfeszítés és nem is kicsi! Eljutottunk oda, hogy már nincsen támogatónk! Az okát nem keressük, mert a visszajelzésekkel arra követtük, hogy ez nem a kül- és beltartalom miatt van. A téma és a tartalom további számokat garantálnak, az igényes képi illusztrációk már nagyobb kihívást jelentenek, de a legnagyobb próbatétel a megjelenései és a postázási költség, vagyis a 3 T (Téma, Tartalom, Töke), amely a megjelenés szempontjából elválaszthatatlan.

Milyen a 4. szám struktúrája, azaz mit is kínálunk a tisztelt Olvasónak? A (szó)játékos alcím – **Kaktuszúra – Kaktuszkultúra** – sokat sejtető. Az első és a második cikkben Varga Zoltán farsátságos és kalandos, ugyanakkor felejthetetlen, elményekben gazdag, egzotikus kaktusz(torjtűrára) invitálja olvasóit. A 90 éves magyar kaktuszkultúra, egy

nagyon tanulságos visszatekintés. Az **Üvegház kaktuszkultúra részére** cikkben leirtakkal szinte gyerekjáték lesz a kaktuszok számára optimális otthon (armatúrát) teremteni, és még matúra sem kell hozzá. Akinek nem áll módjában pl. Mexikóba eljutni akár egy rövid óceánparti túrára, kárpótolásul örömmel gyaloglathat a saját kaktuszkultúrájában télen-nyáron. Ahhoz, hogy méltó kaktuszkultúrával büszkélkedhessen akár minden Olvasó, az év 12 hónapjára lebontott gondozási tanácsokat adunk. Talán a legtapasztalatlabbak is szívesen átmezik, mert a mai naptárunk okorg visszanyúló, kacifános kultúrtörténeti rejtelmeibe is mélyen bepillanthatunk. A **Literatúra** fejezet eszement „eszperente nyelven” lejegyzett kaktusz(torjtű) és -kultúrát tár fel, melyhez nem kizárt egy eszperente tolmács segítsége!

A továbbiakban az előző számokban megismert témák: **Kaktuszok és állatok**, **Kaktuszrigmusok**, valamint a **Karikatúra** kimeríthetetlen tárházat mutatjuk be. Méltó befejezése a lapnak az aktuális rejtvény, a **Kaktuszkörút**, mely a hátsó borítóra került, de előtte a **Korrektúra** színlapja mögött kellemes túrázás kívánunk!

Kiss Csaba főszerkesztő

Ariocarpus retusus Vanegas, San Luis Potosí

Fotó: Tóth Norbert

A porondon 500 példány.

Kiss Ármin

Kaktuszkör-kép szerkesztő

<https://www.facebook.com/KaktuszkorKep/>

SZÉP

KERTEK folyóiratban Ficzere Miklós írásai

A SZÉP KERTEK 2015. 4. (No 82.) számában kezdődött a Sziklakertek növényalkalmazása cikksorozat, melynek 1. része: A Delosperma congestum - Sárga virágú délvirág (10-11. oldal)

A már megjelent, legfrissebb, 2015. 5. (No 83.) újságban olvasható a 2. rész: Bukinicia cabulica – Pompás sólevél (10-12. oldal)

2016-ban megjelenő további írások:

**Haberlea rhodopensis – Haberle-virág
Potentilla nitida – Fényes pimpó
Chiastophyllum oppositifolium - Sűrűlevél**

Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság

2016 1. féléves programja

- Január 30.:** Elnökségi ülés
Levezető: Szászi Róbert
- Február 27.:** Japán és csodálatos kertjei
Előadó: Cséke László
- Március 19.:** Közgyűlés (utána megbeszélés a Hírlevélben megjelent cikkekről)
Levezető: Dr. Csajbók József
- Április 23.:** Kaktuszok, szukkulensek és én. 2. rész
Előadó: Fábrián László, Udvard, Szlovákia
- Május ? :** Gyűjteménylátogatás
A pontos időpont és hely később kerül meghatározásra.

Az előadások helye és ideje

Csapókerti Közösségi Ház, Debrecen, Süveg u.3. (a Kassai úti Agip kútnál lévő Jánosi utca végén, a templomnál). Kezdési időpont a jelzett napokon: délután, 16 óra! Megközelíthető a 19-es autóbusszal!

A *Gymnocalycium* nemzetség rendszertani játszmái 2. rész

Írta: Nagy Sándor

Régi Gymnocalycium fajok új nevekkal – Új név, régi *Gymnocalycium* faj „A faj az, amit egy hozzáértő taxonómus annak tart.”

Dr. Borhidi Attila Széchenyi-díjas botanikus, ökológus, egyetemi tanártól szerzett idézet ösztönzött arra, hogy a Detlev Metzinger rendszertani felosztásának tanulmányozása kapcsán szerzett tapasztalataimról némi bepillantást adjak az érintett nemzetségről lassan húsz éve tartó rendszertani vitába. Tudom, részemről ehhez nagy bátorság kell. Vállalom, mert minden ember tévedhet, s ez emberi dolog. Ez egy próbálkozás, egyben biztatás, felkérés a gyűjtőtársak felé. Mondjuk el véleményünket a helyzetről, mert ennyivel tartozunk Libnár Antal és Mánfai Gyula emlékének.

Azt már tudjuk, tapasztaltuk és számtalanszor elmondtuk, hogy egy faj egyedei nem egyformák, óriási változékonyság tapasztalható közöttük, jellegzetes különbségek alakulhatnak ki nemcsak az egyedek, hanem az egyes populációk között is. Ezek alapvetően az eltérő környezeti feltételekhez való alkalmazkodásuk miatt következnek be. A kaktuszgyűjtő társadalom a kétszeres vagy ötszörös nagyítóval, határozókulccsal a kezében nagyon lemaradt, tisztelet a kivételnek! A többség alig jutott túl a testfelépítési, megjelenési, alaktani jegyek tisztázásán. Ők inkább a növények gondozásával voltak elfoglalva. A rendszerezők a tudományos technikai forradalom eredményeinek segítségével sokkal gyorsabban haladtak a bonyolult kérdések tisztázásával. Ők ma már nemcsak alaktani, testfelépítési sajátosságokat vizsgálnak a rokonság és a származás felderítésére, hanem összehasonlítják az örökítő anyag szerkezetét és az anyagcsere-folyamatokat is. Feltételezem, legfontosabb törekvésük az, hogy egy felállítandó rendszer mindenki számára érthetően, a többség által elfogadható módon, a lehető leghívebben tükrözze az élővilág fejlődését, vagyis evolúciójának menetét. Ha belevágunk a közepébe, láthatjuk az eredeti élőhelye szerint Argentína - Córdoba, La Rioja, Catamarca, San Juan, Santiago del Estero, San Luis, Jujuy, és Salta tartományaiban nagyon sok más mellett tenyészik egy kaktusz a hegyekben, a szikes mocsaraknál, és Chaco erdőiben. Ez egy igen nagy terület, a különböző domborzati, éghajlati viszonyok miatt is alkalmas a vitára. Például E. Anderson szerint - a szóban forgó faj - igazi típusa csak La Rioja állam (Sierras de los Llanos hegylánc, Sierra Abajo, a tipikus lokalizáció pedig Ambil városa mellett található.) említett területén él.

Ez a tudomány jelenlegi állása szerint a *Gymnocalycium bodenbenderianum* [(Hosseus ex A. Berger) A. Berger, 1929] néven nevezett faj, előzőleg *Echinocactus bodenbenderianus* (Hosseus ex A. Berger, 1929). E faj, valamennyi összetevője, a közös vonások, mint a reproduktív szervek, a megjelenés, bőrének barna színe miatt nagyon vonzó és érdekes. Tagadhatatlan, hogy ezt a nagy érdeklődést a kereskedők és a "gyártók" is észrevették, és tömegesen dobták piacra a növényeket. Ez nem lett volna baj. De meggyőződésem, hogy ezek sajnos különböző néven kerültek forgalomba. A helyzetet tovább bonyolította az a vita, amely a különböző "európai iskolák" között alakult ki a *Trichosemimum* alnemzetségen belüli faj alatti, faj feletti státuszok elnyeréséért. A vezető német, cseh, az osztrák iskolák mellé megérkeztek az angol és az orosz „trónkövetelők” is. Jelenlegi állás: Schütz - H. Till: Ausztria (AGG) = 0:1, de erről később, más

Gymnocalycium bodenbenderianum

megközelítésben. Nem tudom elképzelni, hogyan lehetséges 22 taxon valamennyi ismertető jegyét egyszerre fejben tartani. Ugyanis az enciklopédia ennyi nevet említ, melyekkel szinonimitás áll fenn a *Gymnocalycium bodenbenderianum*-mal. A KuaS – Kettinger. de honlap sem adja 21 taxon alá. A megjegyzések címszó alatt - számomra érthetetlen kuszasággal - számos szaktekintélytől származó különböző, ellentmondó véleményeket ütköztet, melyben Schütz *Trichomosemium* alnemzetségének szinte minden fajtát, valamelyik szinonimájaként említi. Más ismert szerzők, mint az angol Graham Charles is, többé-kevésbé érvényesen leírt nevek alatt, mint szinonimát 7 taxont említ. A The Plant List 19-et sorol fel. A sokféleség hazai bemutatására is találunk megjegyzéseket a szakirodalmunkban. A kaktusz-es-pozsgás-

Gymnocalycium intermedium

Fotó: J. J. Houdré

szervek kifejlődésének az elmaradása is a hibrid eredetet támasztja alá.” Tehát, aki keres, az talál. A drága idejünkkel spórolván, abból a sokból, amit találtam, itt most csak azokat a neveket sorolom, melyeket önálló fajként is ismerhetünk vagy ismertünk!

- ***Gymnocalycium asterium*** A. Castellanos 1950.

Gymnocalycium asterium Castellanos 1957, nem szabályosan leírt név. (Art. 51.1) = *Gymnocalycium bodenbenderianum* (Hosseus ex A. Berger) A.W. Till 1933.

Gymnocalycium asterium Y. Ito, Expl. Diagr. 191 (1957); R. Strong, Nat. Cact. Succ. J. 30:49 (1975); Hunt (ed.), CITES Cact. Checklist 66 (1992) (szinonima - *G. stellatum*).

A név születésének rövid története alapján is látszik, hogy az elmúlt hatvan évben végig nagy zavar bonyolódott a két faj körül, ami még ma sem zárult le. Igazolván ezt egy korabeli hazai szaktekintély véleményével: Libnár Antal 1975-ben a Hajdú-Bihari Kaktuszkedvelők Tájékoztatójában Melyik az igazi? kérdésről a következőket írta: „*A Gymnocalycium stellatum* /Speg./? és a *Gymnocalycium asterium* /Speg./ Y. Ito?

két néven ismert igen szép faj...Később, amikor az *Echinocactus* nemzetségből a virág ill. a csupasz virágcső miatt különválasztották a *Gymnocalycium* nemzetséget, A. Berger: /Kakteen 1929/ újra *G. spagazzinii* írja át 1935-ben *Gymnocalycium stellatum* névre. Y. Ito japán gyűjtő és rendszerező 1957-ben *Gymnocalycium asterium* néven írja át a Spagazzini által korábban leírt növényt, feltüntetve, hogy egy külön csoport vezérnövényének tekinti. Az *asterium* név mellé változatokat, ill. a mai fogalmaink szerint un. kis fajokat is ír le az alakkörön belül. Ezek az un. kis fajok a mai növényrendszertani ismereteink szerint a fajon belüli átmeneti alakok. Az pedig ismert tény, hogy minden fajon belül az alkalmazkodás miatt bizonyos variabilitás lép fel, de ez még nem ok arra, hogy ezeket önálló fajoknak tekintsük, segítségükkel külön fajcsoportot képezzünk. Mivel a növényrendszertani értékelésében változás nem történt, a prioritás elve alapján a legkorábbi neve érvényes, a *G. stellatum* /Speg./ Speg. Semmi alapunk sincs tehát,

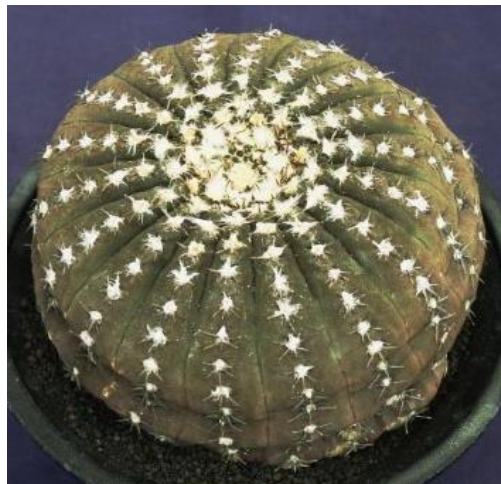
Gymnocalycium asterium Fotó: Оксаны и Александра Марковых

hogy a továbbiakban az *asterium* faj fogalmat használjuk, bár nálunk egyes gyűjteményekben nagyon népszerű e név. Azt hiszem, hogy ezt a társnevet /synonyma/ a közkezen forgó szakirodalom, ill. az abban inkább *asterium* névvel illetett növény miatt szeretik gyűjtőtársaink..”

- ***Gymnocalycium pseudoragonesei*** – a képen

Leírás nélkül közzétett név /Schütz - Kakteen Sukk. 27 (9): 198-201, 1976./

Eredeti élőhelyei - Jujuy, Salta és Catamarca- alapján is igazolható, hogy földrajzi és morfológiai formája nagyon változó. Ha nincs virága, ez a taxon könnyen összetéveszthető a *G. stellatum*mal vagy a *G. occultum*mal és a *G. bodenbenderianum*mal. De névadóját is megtéveszthette egy kicsi, alacsony növésű, a Salinas Grandes sós sivatag szélén élő, barnaszínű kaktusz faj - a *G. ragonesei* Castellanos 1950. Vannak szakértők, akik úgy vélik, a származása ismeretlen. Mivel egy árnyalattal zöldebb, jóval nagyobb testű, és nincs annyira a földre bújva. Talán ezen eltérő jegyek miatt lett a neve: "áragonesei"? Franz Baxbaum professzor hosszú kutatómunka után 1968-ban nyilvánosságra hozott egy új besorolást. A nemzetséget a magok morfológiai jellemzői alapján, valamint az időközben megjelent új fajokat is figyelembevéve, 12 fajsorba sorolta. Így került az "új faj" tizennyolcad magával a 8. Quehliana sorba. Emlékezetem szerint, a múlt század 70-80-as éveiben nagy számban árulták a piacokon. Könnyen tartható, virágaival látványos növény, amely napjainkra viszont eltűnt.

- ***Gymnocalycium knollii*** Merag. 1985

Leírás nélkül közzétett név = *Gymnocalycium bodenbenderianum* ssp. *intertextum* (Backeb. Ex H.Till) H.Till 1993-ban vagy *Gymnocalycium bodenbenderianum* ssp. *intertextum* v. *moserianum* Schüetz ex H.Till nom. inval. 1999-ben (= *Gymnocalycium intertextum* v. *moserianum* H. Till 1989) Valószínűleg a növény egy alfaja *G. bodenbenderianum* értelemben vett Till és Anderson, vagy *Gymnocalycium ochoterenae* értelemben vett Dr. Hunt, Graham Charles és Detlev Metzger. Ők úgy vélik, egy köztes forma a *G. intertextum* és a *G. moserianum* között.

- ***Gymnocalycium kozelskyanum*** Schütz

Gymnocalycium kozelskyanum

Kép: www.astrokaktus.com

Érvénytelen név 1966-ig, Kaktusy (Brno) 66 (Duben): 47. 1966.

- ***Gymnocalycium riojense*** Fric ex H. Till & W. Till 1991.

Alberto Vojtech Fric, a világhírű cseh kaktuszgyűjtő találta 1929-ben La Rioja város közelében, Argentínában. Az első leírása 1991-ben történt meg, Hans Till és fia Walter jóvoltából. Története során számos faj, alfaj, fajta és forma néven került forgalomba. Ezekből csak néhányat említve: *G. intemedium*, *G. lariojanum*, *G. riojanum*, *G. guthianum*, *G. mirandaense*, *G. platygonum*, *G. pipanacoense*, *G. telaritense*, vagy folytathatnánk a sort egészen a legújabban leírt *G. basiatrum* F. Berger, H. Amerhauser, S. Sedlmeier [Gymnocalycium 27(3): 1129-1138 (2014)] - ig.

Ezek szerint a *Gymnocalycium riojense* elavult, és helyette a *Gymnocalycium basiatrum* nevet kell használni. Minden, az eddig *G. riojense* taxon alá vagy fölé besorolt nevek helyére a *G. bodenbenderianum* nevet - mint a *G. basiatrum* faj szinonimáját kell használni. Mintha valakik elfelejthették volna Fric vagy Schütz nevét, érdemeit??? Vagy talán még azt is, hogy az élete végéig (2012.01.24.) az ausztriai Attersee városában élt egy kertész, Johann Anton Till (Hans

Till)??? Mint specialista, nagyon jól ismerte a nemzetséget. Azon fáradozott, hogy rendszertanilag tiszta viszonyok és egységesen elfogadott és használható nevei legyenek a fajoknak. Kezdeményezője volt egy, az ausztriai Eugendorf faluban folyó kutatómunkának, amely a *G. riojense* és a *G. bodenbenderianum* „csoportok” egyszerűsítése jegyében folyik minden év tavaszán, nemzetközi szakértők részvételével. A fentiek alapján, semmi értelme - de közreadom a Cactus Art Nursery honlapján szereplő anyagot, melyben nagyon jól összegezi az egyes szerzők által felismert, elfogadott alfajokra a legjellemzőbb ismérveket. Ezek az eltérések: a test alakja, a tüskék, virágok színe és a populációk eredeti élőhelyeik szerinti elhelyezkedésükre utalnak: a "riojense" alfaja. Ez a szélesebb körben elterjedt és azt öt radiális tüskék és fehéres-rózsaszínes barna virágok jellemzik. Eredeti élőhelye: La Rioja.

A "kozelskyanum" alfajnak van három radiális tüskéje, és a virágok sötét rózsaszínek, sötétebb a torkuk. Eredeti élőhelye: Sierra de los Colorados.

A "paucispinum" alfajnak van három radiális tüskéje, és fehér vagy tört fehér színű virágai. Eredeti élőhelye: La Rioja.

A "piltziorum" alfajnak van 3-5 radiális tüskéje, melyek kezdetben felállóak, majd sugárszerűen széttáruznak. A virágok lila-rózsaszín árnyalatúak. Eredeti élőhelye: Sierra Velasco.

A "platygonum" alfaj virága gyöngyház-fehér illatos és 3 darab, köröm alakú tüskéi. Eredeti élőhelye: Salinas Grandes északi része.

- **Gymnocalycium triacanthum** Backeberg

Érvénytelen név, 1959 In: Die Cactaceae 3: 1784, Art. 8,2, 37,1 (= *G. marsoneri* v. *matoense*). Elfogadott tudományos neve 2014-ig: *Gymnocalycium riojense* Fric ex Till & Till. Majd: *G. basiatrum* (*G. bodenbenderianum* ssp. *triacanthum*). Eredeti élőhely: Argentína (Córdoba, Catamarca, La Rioja).

Gymnocalycium triacanthum

Fotó: Игорь Сытник

- **Gymnocalycium moserianum** Schütz 1966

Leírását még érvényesen nem tették közzé. A The Plant List, a továbbiakban: Lista megfogalmazta a szinonimitást a *Gymnocalycium intertextum*mal Backeb. ex H. Till, lásd később. A szakértők egyetértenek abban, hogy hasonlóság van például a lapított gömb alakú testben, amely akár 15 cm átmérőjű és 10 cm magas is lehet. A areolák körülbelül 3-4 mm szélesek, elválasztva egymástól körülbelül 20 mm-re, és fehér nemezést visel. A tüskék mind radiálisak, számuk 3-5, akár 25 mm hosszú, vékony, rendetlen, fehér-barna, tövében sötétbarna. A virág fehér, kb. 3 cm széles és magas, piros torokkal. Élőhely: Argentína, Észak- Cordoba: Serrezuela, Salsacate, Soto Villa 700-800 m; Cuesta La Higuerra 800 m.

- **Gymnocalycium platygonum** H. Till & W. Till, Pilbeam 1995

Még eddig (2015), nem tették érvényesen közzé.

- **Gymnocalycium intertextum** Backeberg ex H. Till 1987

[*Gymnocalycium bodenbenderianum* ssp. *intertextum* (Backeberg ex H. Till) H. Till 1993-ig].

- **Gymnocalycium occultum** Fric ex Schütz 1962.

Szinonimái: *Gymnocalycium stellatum* ssp. *occultum* (Fric ex Schütz) H.Till & W.Till, 1996. *Gymnocalycium obductum* Piltz. Közölve: Succulenta 69 (4): 74-78, 1990 = *G. stellatum*. **Gymnocalycium stellatum** (Speg.) Speg. 1925. *Echinocactus stellatus* Spegazzini. *Gymnocalycium asterias* Y. Ito. *Gymnocalycium asterium* A. Castellanos 1957 (Nem elfogadott név). *Gymnocalycium stellatum* ssp. *asterium* Fric ex Schütz.

- **Gymnocalycium piltziorum** Schütz

Gymnocalycium riojense Fric ex H. Till & W. Till ssp. *piltziorum* (Schütz) H.Till & W.Till = *Gymnocalycium piltziorum* Schütz

Gymnocalycium piltziorum

- **Gymnocalycium stellatum** (Spegazzini) Spegazzini, Nuev. Cact. An. Soc. Argentina 99: 142-143, 1925 /? 1935). A következő negyven éves leírási próbálkozásokat megunva 1975-ben Richard Strong végül feltérképezte a kusza tényeket, (lásd Nat. Cact. & Succ. J., 30/2, 49-50), és megmutatta, hogy ez a nagyon jól ismert *G. stellatum* növény valójában nem *G. asterium*. Szorosan összefügg ugyan a *G. quehlianummal*, a *G. bodenbenderianummal* és a *G. ragoneseivel*. Az utóbbit sok helyen csak egy törpe fajnak tekintik. A *stellatum*-nak nagy és vonzó, fényes, fehéres-rózsaszínes virága van, rózsaszín torokkal. Két fajtáját is leírták, v.

Gymnocalycium stellatum ssp. occultum
kaktusy-sukulenty.eu

minimum és v. *paucispinum* néven. *G. stellatum* v. *paucispinum*, mivel a faji név azt jelenti, kevesebb tüskék, így is van, általában három meglehetősen rövid tüskék vannak az areolákon.

- **Gymnocalycium stellatum ssp. occultum** Fric ex H. Till & W. Till.

Hosszan lehetne folytatni a sort, talán 2016 tavaszáig, ha egyáltalán megtartásra kerül az ausztriai Eugendorf faluban a következő tanácskozás. Véleményem szerint a taxonok közötti különbségek nem indokolják a *G. riojense* névváltozását. Még akkor sem, ha ez az ötlet Graham Charles és Detlev Metzinger agyában megfogant. Úgy gondolom, egyetlen amatőr is több hasonló problémás nevet ismer a nemzetségen belül. Az egyszerűsítés viszont indokolt volt. Magam részéről nem fogom megváltoztatni a cserepeken lévő címkéket, számokat. Szeretném, ha több egyező, vagy még több különböző vélemény érkezne. Még jelentkezem.

Nagy Sándor, Jászberény

Irodalom

Pilseni Kaktusz Club

<http://www.sukkulentenforum.de/index.php?page=Thread&threadID=3335>

<http://kkplzen.eu/index.php/cesty-za-kaktusy-a-sukulenty/467-gymnocalycium-riojense-vers-ochoterenae>

www.hi-ho.ne.jp/staka/taxa.htm

H. Till & W. Till (AGG): *Gymnocalycium riojense* *Gymnocalycium* 2(4) 1991: 47-50

H. Till (AGG): *Gymnocalycium bodenbenderianum* *Gymnocalycium* 3(5) 1992 67-70

H. Till & G. Neuhuber (AGG) *Gymnocalycium bodenbenderianum* *Aggregates* *Gymnocalycium* 4(5) 1992 71-76

H. Till (AGG) *Gymnocalycium stellatum* *Gymnocalycium* 8(4) 1995 163-166

John Pilbeam: *Gymnocalycium A Collocrot's Guide*, 1995

David Hunt, Nigel Taylor, Graham Charles: *The New Cactus Lexicon*, 2006

Társaságunk titkára, Szászi Róbert kérése a Debreceni Pozsgástár olvasóihoz

Kérem a Debreceni Pozsgástár olvasóit, hogy aki a negyedévek végén nem kapja meg a Debreceni Pozsgástárt, ezt feltétlenül jelezze az alábbi elérhetőségen: nogorobert@gmail.com Jelzésük azért fontos, mert a Debreceni Pozsgástár postázása az egyik feladatomban, és szeretnék napra kész nyilvántartással rendelkezni, illetve senkinek nem szeretnék kellemetlenséget okozni a postázás esetleges elmaradásával. Sajnos, minden negyedévben előfordul egy-két kézbesítetlenség, néha több is, amelyet csak akkor tudok gyorsan megoldani, amennyiben e tényről értesítenek. Segítségüket előre is köszönöm!

Szászi Róbert

HÍRLEVELÜNK ALÁBBI TÉMÁJÁNAK ELŐZMÉNYEI:

1. Urbán Sándor: *Nagybetűvel vagy kisbetűvel* (Hírlevél, 2014. december),
2. Ficzer Miklós: *A kaktusztan (kaktológia) magyar nyelvezetének globalizációs rongálása* (Hírlevél, 2015. május),
3. Dr. Szűts László: *Az idegen szavak és nevek kiejtési gondjairól* (Hírlevél, 2015. július)
4. Prof. Dr. Szabó István: *Bevezetés a botanikai latin szavak és kifejezések használatába* (Hírlevél, 2015. augusztus)
5. Berecz József: *Hozzászólás a latin kiejtési szabályokhoz* (Hírlevél, 2015. szeptember)
6. MTA Nyelvtudományi Intézet, <http://helyesiras.mta.hu/>: *Az idegen szavak toldalékolása* (Hírlevél, 2015. október)
7. Fábrián László: *Kaktuszaink botanikai elnevezéseiről és használatukról* (Hírlevél, 2015. november)
8. Dr. Nemes Lajos: *Növényfajok megnevezése* (Hírlevél, 2015. december)
9. Ficzer Miklós: *Gondolatok a kaktológia nyelvezetéhez*
Latin kiejtés, toldalékolás, dőlt betűs írás, a tudományos elnevezések szabályzata (Hírlevél, 2015. január)

A latin növénynevek nyelvészeti vonatkozásai (kiejtés, hangsúlyozás, elválasztás)

Írta: Priszter Szaniszló (1917-2011)

Az élőlények tudományos nevei, vagyis a latin növény- és állatnevek - ha nem is a mai, nemzetközileg elismert, szabályozott formájukban - az ókor óta használatosak. Mivel századunk második fele óta a latin nyelv tanítása jelentősen háttérbe szorult, szükségesnek látszik egészen rövid formában összefoglalni a tudományos növénynevek kiejtésének, hangsúlyozásának és elválasztásának legfontosabb tudnivalóit.

Kiejtés. A latin növényneveknél több magánhangzó és mássalhangzó kiejtése eltérő a magyarétól. A magánhangzók közül a következőkre kell figyelmet fordítani (a példákban a magyar á és é hosszú vagy rövid kiejtését nem jelöltük):

a	többnyire rövid (néha hosszú) magyar <i>á</i> ; pl. <i>Arum</i> (árum), <i>Calla</i> (kállá)
ae	hosszú vagy rövid magyar <i>é</i> ; pl. <i>Althaea</i> (álthéa), <i>Elaeagnus</i> (éléagnusz)
aë	az e fölé helyezett kettőspont (trema) jelzi, hogy mindkét magánhangzót ki kell ejteni: <i>á-ë</i> ; pl. <i>Hippophaë</i> (hippofáé)
e	rövid (néha hosszú) magyar <i>é</i> ; pl. <i>Mentha</i> (ménthá), <i>Cédrus</i> (cédrusz)
eu	általában <i>éu</i> ; pl. <i>Eugénia</i> (éugénia); néha <i>év</i> , pl. <i>Euonymus</i> (évonímusz)
i, o és u	mint a magyarban, de lehet hosszú vagy rövid kiejtésű
oe	<i>ő</i> vagy <i>ö</i> ; pl. <i>Foeniculum</i> (föníkulum), <i>Ipomoea</i> (ipomóá)
oë	mindkét magánhangzót ki kell ejteni: <i>o-é</i> ; pl. <i>Hierochloë</i> (hierohloé)
ou	u ; idegen szavakban, ritka; pl. <i>Simarouba</i> (szimárubá)
ue	ú vagy ü ; (idegen személynevekben); pl. <i>Muehlenbeckia</i> (mülénbékkiá)
y	görög eredetű szavakban: ú ; pl. <i>Dryopteris</i> (drüoptérisz), <i>Syringa</i> (szüringá); de sok esetben í -nek ejtik. Ritkán j ; pl. <i>Cattleya</i> (káttléjá), <i>Yucca</i> (jukká).

A mássalhangzók zöme a magyarral azonos kiejtésű. A következő eltérések fontosak:

c	általában k ; de a magas magánhangzók [<i>e</i> (<i>ae</i> , <i>oe</i>), <i>i</i> és <i>y</i>] előtt c ; pl. <i>Acacia</i> (ákácia), <i>Citrus</i> (citrusz)
cc	kk , de a mély magánhangzók előtt kc . Pl. <i>flaccus</i> (flákkusz); de <i>Oxycoccus</i> (okszikokkusz)
ch	többnyire görög eredetű szavakban k + gyenge h , pl. <i>Chelidonium</i> (khélidónium), <i>chinensis</i> (khinénzisz); néha erős h , pl. <i>Colchicum</i> (kolhikum), <i>pulchellus</i> (pulhállusz)
cch	hh ; pl. <i>Saccharum</i> (száhhárum)
gu	általában gu , pl. <i>Fagus</i> (fágusz), de mássalhangzó után gv , pl. <i>sanguineus</i> (szángxvinéusz)
ph	f , pl. <i>Callistephus</i> (kállisztéfusz), <i>Ephedra</i> (éfédra)
qu	kv , pl. <i>Aquilegia</i> (ákvilégia), <i>Quercus</i> (kvérkus)
rh; rrh	r + gyenge h ; rr + gyenge h ; pl. <i>Rhododendron</i> (rhododendron), <i>Wolffia arrhiza</i> (volffia árrhiza)
s	általában sz , pl. <i>Castanea</i> (kásztánéa); egyes esetekben z , pl. <i>Isatis</i> (izátisz)
sc	szk , pl. <i>Biscutella</i> (biszkutéllá), <i>Ruscus</i> (ruszkusz); néha szc , pl. <i>Sciprus</i> (szcirpusz)
sch	sz + k [két külön mássalhangzó; nem szabad a német sch (=s)-sel összetéveszteni és s-nek ejteni]; pl. <i>Schoenus</i> (szkónusz), <i>Bothriochloa ischaemum</i> (bothriohlóa iszkémum)
sh	s (idegen személynevekben); pl. <i>Sherardia</i> (sérárdia)
su	szu , pl. <i>Succisa</i> (szukcizá); néha szv , pl. <i>suaveolens</i> (szvávélólénsz), <i>Suaeda</i> (szvédá)
th	t + gyenge h ; pl. <i>Anthriscus</i> (ánthriszkusz), <i>Thymus</i> (thűmusz)
ti	tí , pl. <i>Tilia</i> (tília); de ha utána magánhangzó következik és előtte nem áll s , t vagy x , akkor ci ; pl. <i>Impatiens</i> (impáciénsz), <i>aurantiacus</i> (áuranciákusz)
w	v (idegen személynevekben); pl. <i>Wulfenia</i> (vulfénia)
x	ksz , pl. <i>Atriplex</i> (átripléksz), <i>Xeranthemum</i> (kszéránthémum)

A külföldi személyekről elnevezett nemzetség- vagy fajneveknél vitatott, hogy a latin vagy az illető nyelv kiejtését kell-e használni (pl. *Loiseleuria*: loiszéléúria vagy loázelóriá, *Woodsia*: voódzia vagy vúdzia).

Hangsúly. A tudományos növénynevek hangsúlyozása eltér a magyar nyelvben megszokottól. Míg a magyar nyelvben az első (kezdő) szótag a hangsúlyos (amit itt a latin névnel ékezettel jelölünk), addig a latin növény- és állatnevekben ez csupán a csekély kétszótagú név esetén van így (pl. *álbus*, *Línium*, *Póá*). Minden más esetben a hangsúly sohasem az első, hanem a szó végétől számított második vagy harmadik szótagra esik (pl. *Agrostémma*, de: *Arrhenátherum*; *Cichórium*, de: *Chrysosplénium*; *Mercuriális*, de: *Mesembriánthemum* stb.). (E különbség eldöntése igen bonyolult nyelvi szabályok függvénye, melyek közzététele túlhaladná e rövid áttekintés kereteit.)

Elválasztás. A latin növénynevek sorvégi elválasztásánál a szokásos, a szótag szerinti, valamint (az összetett szavaknál) az alkotó tagok szerinti szétválasztást alkalmazzuk. Ezen felül alapszabály, hogy a sor végén sem az összetett magánhangzókat (pl. *ae*, *oe*), sem pedig a több betűből álló mássalhangzókat (pl. *ch*, *ph*, *qu*, *rh*, *sch*, *th*) nem szabad elválasztani.

Forrás: Priszter Szaniszló; *Növényneveink* 1998.

Hírleveleink tartalomjegyzéke

A Hírleveleink tartalomjegyzéke honlapunkon elérhető a következő linken:

<http://kaktusz-es-pozsgas-tarsasag.hu/a-hirlevelek-interneten-kozolt-cikkei>

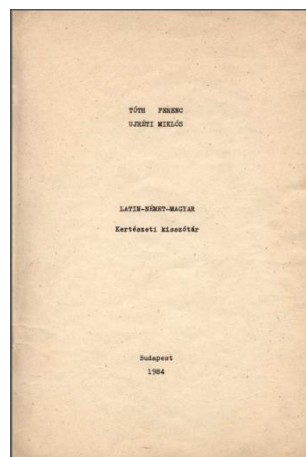
Digitizált régi kiadványok honlapunkon

Újabb kiadványokkal gazdagodott honlapunk digitális könyvtára. Felkerült a *Hajdú-Bihari kaktuszkedvelők tájékoztatója* 1971. évi 3 és 4. újságja. Ezzel az 1971. évi évfolyam hiánytalan, minden száma elolvasható.

Köszönet Dr. Nemes Lajosnak (Szomód), aki a 3. és 4. újságot rendelkezésükre adta.

Tóth Ferenc és Újréti Miklós 1984-ben adták ki egyszerű stencilezett A4 formátumban *Latin-német-magyar kertészeti szótár* c. kiadványukat, amely kb. valamivel több mint 2000 latin kifejezés német és magyar megfelelőjét tartalmazza.

Köszönet Berecz Józsefnek (Nyárad), hogy megküldte részünkre.

Az alábbi linkeken olvashatók, letölthetők:

[Hajdú-Bihari kaktuszkedvelők tájékoztatója 1971. 3. és 4.](#)
[Tóth Ferenc - Újréti Miklós: Latin-német-magyar kertészeti szótár](#)

Segítsen személyi jövedelemadója 1%-ának felajánlásával!

Kérjük Önöket, hogy munkánk még jobb és sikeresebb elvégzéséhez szükséges anyagi feltételek megteremtéséhez szíveskedjenek hozzájárulni személyi jövedelemadójuk 1%-ának egyesületünk részére történő felajánlásával, amennyiben elégedettek egyesületünk működésével, tartalmasnak, színvonalasnak tartják a Debreceni Pozsgástárt. Ezen felajánlást 2016 tavaszán lehet megtenni a 2015. évi jövedelmek bevallása alkalmával.

A felajánláshoz szükséges adataink az alábbiak:

A kedvezményezett neve:

Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság Közhasznú Egyesület, Debrecen.

Címe: 4078 Debrecen-Haláp, Tanya 93.

Levelezési címe: 4078 Debrecen-Haláp, Tanya 93. **E-mail:** nogorobert@gmail.com

A kedvezményezett adószáma: 1855220-1-09

Számlaszámunk: 60600084-14000072, Hajdú Takarékszövetkezet.

FONTOS! Rendelkező nyilatkozatát tegye olyan szabvány méretű borítékba, amely a rendelkező nyilatkozat méretét csak annyiban haladja meg, hogy abba a nyilatkozat beférjen.

Az Ön rendelkezése csak akkor érvényes és teljesíthető, ha a nyilatkozaton a kedvezményezett adószámát, a borítékon feladónak az Ön nevét, lakcímét és az adóazonosító jelét pontosan feltünteti!

Céljaink megvalósításáért tett felajánlásukat egyesületünk Elnöksége és a Debreceni Pozsgástár Szerkesztősége nevében előre is köszönjük.

Kérje meg családtagjait, barátait, ismerőseit, munkatársait, hogy jövedelmük 1%-át Egyesületünk javára ajánlják fel.

Felajánlásukat köszöni az Elnökség!

Iskolaprogram

Szervezi, levezeti és előadásokat tart: *Nagy József*, Mikepércs

Sáránd, Kossuth Lajos Általános Iskola, 2015. június 4.
Előadás, kiállítás.

Földes, Karácsony Sándor Általános Iskola. 2015 szept.15

Előadás, kiállítás.

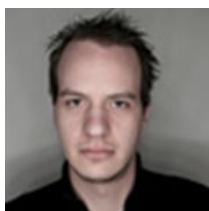
Berettyóújfalu, Hunyadi Mátyás Ált. Isk. 2015. szept. 11.

Előadás, kiállítás.

IGAZ? NEM IGAZ?

Egy kaktusz a világ legcsípősebb étele

Írta: *Hégyeshalmi Richárd*

Olyan, mint megnyalni a napot – ezzel a mondattal jellemezte egy szakértő a világ egyik legcsípősebb erős paprikáját. Vajon mit mondott volna, ha nem paprikát, hanem egy kis RTX-et kóstol? A reziniferatoxina világ legcsípősebb ehető anyaga. Az RTX-ként rövidített anyag kapszaicin-analóg, vagyis ugyanazt a hatást éri el, mint a csípős paprikák hatóanyaga. Ezeknek az erősségét a Scoville-skálán jelzik: az értékek itt azt mutatják, hogy egy adag paprikát hány-szoros mennyiségű vízzel kell felhígítani ahhoz, hogy ne érezzük az ízét. Csak a kontraszt kedvéért: a csípős magyar paprikák 1500-1500 pontot kapnak, a Habanero chile 100 és 350 ezer pontot ér el, míg a tömeggyilkos Dorset Naga csúcsformájában akár 1,6 millió pontot is szerezhethet. A listavezető természetesen a vegytiszta hatóanyag, a kapszaicin: ez 15-16 millió pontot kap. Az RTX-et egy kaktuszféle növényből, az *Euphorbia resiniferá*ból lehet kinyerni; ez Marokkóan és Nigéria északi részén őshonos. Az ultrapotens hatóanyaga aktiválja a vanilloid receptort, ami az érző idegekbe közvetíti az ingereket –ez felel például a fájdalomérzet továbbításáért. Ez az ízben is

jelentkezik: aki megkóstolja az RTX-et, tömény fájdalmat fog lenyelni. Nem véletlen hogy a reziniferatoxin –ahogy a neve utótagja is mutatja – erősen mérgező, nem tanácsos megenni. Emberek számára a halálos adagja 40 gramm körül van, de ennél kevesebb is súlyos egészségkárosodást okozhat. A Scoville-skálán az RTX nagyjából 16 milliárd pontot ér el, vagyis ezerszer csípősebb, mint a legcsípősebb paprika tömény hatóanyaga.

Euphorbia resinifera

Fotó: felül: public.asu.edu, alul: Ficzere Miklós

A szerkesztő megjegyzése

Igaz? Nem igaz? Bizony, nem igaz! Mi nem igaz ebben a hírben, amely fénysebességgel száguldott végig a világháló oldalain? Nem igaz, hogy ez a kaktusz a világ legcsípősebb étele, mert nem kaktusz, így kaktuszféle növény sem lehet, még csak nem is rokona a kaktuszoknak, mivel az Euphorbiaceae család *Euphorbia* nemzetségének tagja. Az sem igaz, hogy ételként használnák, mivel nem használatos étkezésre, így nem lehet a világ legcsípősebb

étele. Olyan, mint megnyalni a napot – mondja a szakértő. De mikor nyalta meg a napot és melyik napon a szakértő? Az alsó képen látható a kertben tartott saját növényem, amely se nem csipett, se nem mart, pedig számát se tudni, hány-szor kiültettem tavasszal és hány-szor felszedtem ősszel. Persze soha nem jutott eszembe a nedvét nyalogatni, és más se tegye! Használják továbbra is a magyar földön termett jó erős, csípős paprikát.

Ficzere Miklós

ETIMOLÓGIA SZÓTÁR

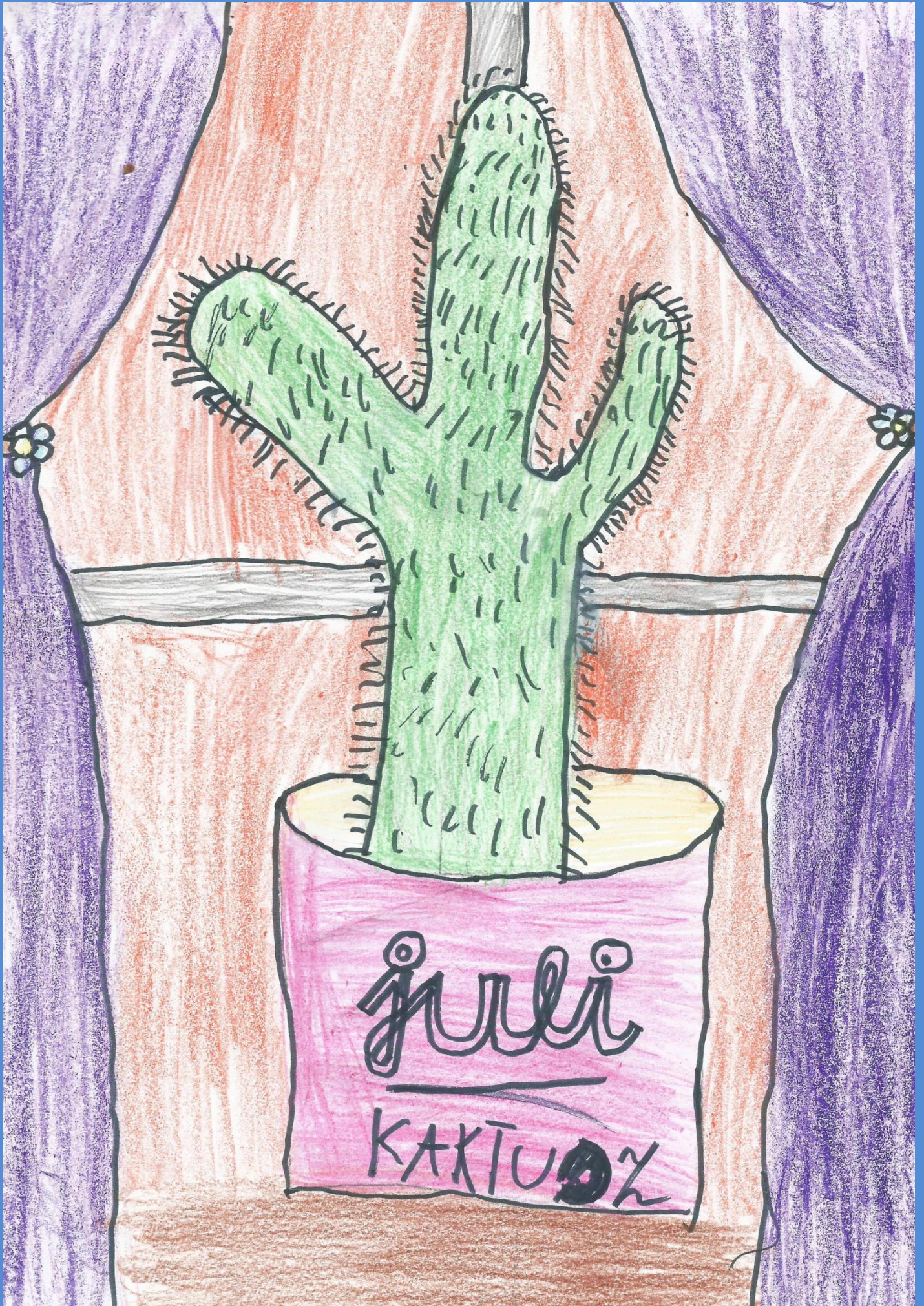
Pozsgásnövény elnevezések jelentése latin, német és magyar nyelven.
 Etymological dictionary - denotation of the succulent names in Latin, German and Hungarian languages.

ernestii Meloc.	benannt nach dem Dr. Ernst Uhle	Ernst -féle
erubescens	rotwerdend	pirosló, pirosodó
eruca	nach dem kreichendem Wuchs (Eruca=Raupe) benannt	(mászik mint a) hernyó, hernyószerű
erythra		piros
erythracantha, erythracanthus	rotdorniger	pirostövisű
erythrantha Par.		pirostövisű
erythrocalix	rothelchig (blühende)	piros virágkelyhű
erythrocarpa	rotfrüchtige	piros termésű
erythrocephala	rotköpfige	pirosfejű
erythrocephalus	rotköpfig	pirosfejű
erythrorhypsialis	rot (fruchtendes)	piros (termésű)
erythrosperma	rotsamige	pirosmagú
erythrospermus,	rotsamig	pirosmagú
erythrosperma	rotsamig	pirosmagvú
escayachensis	auf Escayaha, Bol.	Escayacha-ból való
eschanzieri, eschauzieri	benannt nach Mons. Eschanzier	Eschanzier-féle
escobaria	benannt nach den Brudern Escobar	Escobar(testvérek)-ről elnevezve
escontria	benannt nach dem Mexicaner Don Blas	Escontriáról elnevezve
	Escontria	
escuintlensis	benannt nach Herkunft: Escuintla, Guatemala	Escuintláról elnevezve
esmeraldana	aus Esmeraldas, Nordchile	Esmeraldából való
esperanzae,esperanzaensis	aus Esperansa, Mex.	Esperarsából való
espostoa	benannt nach Esposto, Nicol	Esposto-féle
Espostopsis		Espostoa-szerű fejű
esseriana	benannt nach Esser, P. H.	Esser-féle
estanzuelensis	aus Farm Estanzuela (Mex. Durango)	Estanzuelából való
estebanensis	auf Islo San Esteban (Mex. California)	Esteban szigetről való
estevesii	Eigenname: Esteves, Dr. Eddie	Esteves-féle
et	und	és
etrusca	italienisch	olasz

Rajzolta: Szörnyi Gabriella, 14 éves, Földes, Karácsony Sándor Általános Iskola

Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság Közhasznú Egyesület internetes újságja
Kiadja: Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság Közhasznú Egyesület, Debrecen
4078 Debrecen-Haláp, Tanya 93. E-mail: nogorobert@gmail.com
Hírlevél szerkesztőség: m.kaktusz.es.pozsgas.tarsasag@gmail.com
Hírleveleink elérhetők honlapunkon: <http://kaktusz-es-pozsgas-tarsasag.hu/hirleveleink>
Hírlevelet készíti: Ficzer Miklós
© Ficzer Miklós © Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság
Címlapkép: *Notocactus roseoluteus*
Fotó: Szászi Róbert

Rajzolta: Szöllősi Lara 1/a osztályos tanuló, Ebes, Általános Iskola